

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЗАОЧНОЇ
ТА ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Освітній ступінь «Магістр»

на тему: **РОЗВИТОК ІННОВАТИЗАЦІЇ ВИРОБНИЧИХ ПРОЦЕСІВ**
У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЛЬВІВСЬКОЇ
ОБЛАСТІ

Виконала: студентка 2 курсу, групи ЕК-21

Спеціальності 051 «Економіка»
(шифр і назва)

Юськів Мар'яна Петрівна

Керівник: Сиротюк Г. В., к.е.н., доцент

(Прізвище та ініціали)

ДУБЛЯНИ 2022

УДК: 338.432:631.164.23(477.83)

Кваліфікаційна робота: 92 ст. текст. част., 33 рис., 17 табл., 60 літературних джерел та 3 додатки.

Розвиток інноватизації виробничих процесів у сільськогосподарських підприємствах Львівської області

Юськів М.П. – Кваліфікаційна робота. Кафедра економіки. – Дубляни, Львівський НАУ, 2022.

Висвітлено особливості інноваційного розвитку та процесу впровадження інновацій у виробничу діяльність сільськогосподарських підприємств. Досліджено механізми стимулювання інноваційної діяльності та критерії оцінювання ефективності інноваційної діяльності в сучасних умовах господарювання. Проаналізовано виробничо-господарську діяльність та стан інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. Здійснено характеристику чинників впливу на забезпечення інноваційного розвитку та проведено оцінку інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Запропоновано пріоритетні напрями інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств та стратегію їх інноваційного розвитку. Доведено, що подальший ефективний розвиток сільськогосподарського виробництва є можливим лише за умов переходу на інноваційну модель розвитку.

Ключові слова: сільськогосподарські підприємства, інновації, державне регулювання, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, стратегія розвитку.

АНОТАЦІЯ

Досліджено сутність інновацій та інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. Розглянуто механізми стимулювання інноваційної діяльності та критерії оцінювання ефективності інноваційної діяльності. Проаналізовано стан інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств та чинники впливу на його забезпечення. Здійснено оцінку інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Запропоновано пріоритетні напрями інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств та стратегію їх інноваційного розвитку. Доведено, що подальший ефективний розвиток сільськогосподарського виробництва є можливим лише за умов переходу на інноваційну модель розвитку.

Ключові слова: сільськогосподарські підприємства, інновації, державне регулювання, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, стратегія розвитку.

ANNOTATION

The essence of innovations and innovative development of agricultural enterprises is investigated. Mechanisms for stimulating innovation and criteria for evaluating the effectiveness of innovation are considered. The state of innovative development of agricultural enterprises and factors influencing its provision are analyzed. The assessment of innovation activity of agricultural enterprises is carried out. The priority directions of innovative development of agricultural enterprises and the strategy of their innovative development are offered. It is proved that further effective development of agricultural production is possible only under the conditions of transition to an innovative model of development.

Key words: agricultural enterprises, innovations, state regulation, innovative activity, innovative development, development strategy.

ЗМІСТ

Вступ.....	7
Розділ 1. Теоретичні засади впровадження інновацій у виробничі процеси сільськогосподарських підприємств.....	10
1.1. Сутність та види інновацій.....	10
1.2. Механізми стимулювання інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств.....	16
1.3. Методичні підходи до оцінки ефективності інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств.....	22
Розділ 2. Тенденції інновації виробничих процесів у сільськогосподарських підприємствах Львівської області на сучасному етапі.....	29
2.1. Аналіз виробничо-господарської діяльності та стан інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств.....	29
2.2. Характеристика чинників впливу на забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств.....	41
2.3. Оцінка інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств.....	50
Розділ 3. Шляхи забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств.....	55
3.1. Основні напрямки підвищення економічної ефективності інноваційної діяльності	55
3.2. Концептуальні засади формування інноваційного потенціалу сільськогосподарських підприємств.....	60
3.3. Формування інноваційної стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств	65
Розділ 4. Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях.....	71
4.1. Аналіз стану охорони праці.....	71
4.2. Планування заходів з покращення охорони праці та їх фінансування.....	76
4.3. Економічна ефективність запланованих заходів з охорони праці.....	78
4.4. Безпека в надзвичайних ситуаціях.....	80
Висновки та пропозиції.....	83
Список використаних джерел.....	86
Додатки.....	93

ВСТУП

Актуальність теми. На сьогодні розвитку інноваційного процесу у сільськогосподарських підприємствах належить важлива роль. Це пов'язано з тим, що впровадження інновацій суттєво впливає на забезпечення конкурентоспроможності виробництва і ефективності функціонування самих підприємств. Ті сільськогосподарські підприємства, які провадять інноваційну діяльність, мають конкурентні переваги на ринку, тобто вони займають вищі конкурентні позиції на ринку сільськогосподарської продукції. Для швидшого переходу сільськогосподарських підприємств на інноваційну модель розвитку особлива роль належить державній інноваційній політиці. Власне цим обумовлюється висока актуальність нашого дослідження.

Дослідження інновацій, інноваційного розвитку підприємств, державної підтримки інноваційної діяльності, присвячені праці наступних науковців: С. Ілляшенко, М. Крупки, П. Друкера, М. Портера, Р. Солоу, О. Кота, В. Рудя, О. Адаменко, С. Мороза, І Федулова, А. Бойчука, Г. Грубої, В. Захарченка, О. Шебаніна, В. Рибачука, А. Полянської, М. Тисько, О. Помірча, С. Тарана, О. Гука, А Мельника, Л. Демиденка, І. Кіпіоро, І. Крюкова та інших. Однак, на сьогодні, потребують подальшого дослідження й узагальнення інструменти інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств.

Мета роботи полягає в узагальненні теоретичних положень, дослідженні інноваційних процесів у сільськогосподарських підприємствах та визначення шляхів їх інноваційного розвитку.

Для досягнення даної мети доцільно вирішити такі **завдання**:

- розкрити сутність поняття «інновацій» та «інноваційний розвиток»;

- дослідити роль інноваційного розвитку у виробничій діяльності сільськогосподарських підприємств;
- розкрити механізми державного стимулювання інноваційної діяльності;
- проаналізувати стан інноваційного розвитку у сільськогосподарських підприємствах Львівської області;
- провести оцінку інноваційної діяльності досліджуваних підприємств;
- запропонувати основні напрямки інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств;
- розробити стратегію регіонального інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств.

Об'єкт дослідження – процес забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємствах Львівської області.

Предметом є теоретичні та практичні основи розвитку сільськогосподарських підприємств на інноваційній основі.

Методи дослідження. Для досягнення мети і розв'язання поставлених завдань застосовано методи дослідження: системний (дозволяє проаналізувати сутність поняття «інновація», «інноваційний розвиток»); абстрактно-логічний (дозволяє сформулювати теоретичні положення та висновки); економіко-статистичний та порівняння (дозволяє проаналізувати ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств, виявити закономірності у дослідженні основних показників ефективності); оцінки (дозволяє провести оцінку економічної ефективності впровадження інновацій); SWOT-аналізу (дозволяє здійснити стратегічний аналіз можливостей інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств Львівської області).

Наукова новизна кваліфікаційної роботи проявляється у наступному:

- проаналізовано погляди науковців та узагальнено сутність поняття «інноваційний розвиток сільськогосподарського підприємства»;

- удосконалено стратегію інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств досліджуваного регіону;
- удосконалено підхід до вибору напрямку інноваційного розвитку сільськогосподарського підприємства.

Практичне значення даного дослідження полягає в тому, що запропоновані напрямки інноваційного розвитку та стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств регіону можуть бути використанні для складання методичних рекомендацій сільськогосподарським підприємствам.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У ВИРОБНИЧІ ПРОЦЕСИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Сутність та види інновацій

В сучасних умовах глобалізації та швидких темпів розвитку економіки забезпечити конкурентоспроможність підприємства можна завдяки вдосконаленню технологій виробничого процесу, тобто забезпечення інноваційного розвитку підприємства. Основоположною складовою процесу інноваційного розвитку будь-якого підприємства є інновації. Тому, перш ніж досліджувати поняття «інноваційний розвиток», варто приділити увагу поняттю «інновація». Визначення даного поняття наведено у Законі України «Про інноваційну діяльність», де вказано, що інноваціями є «...новостворені і вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва та соціальної сфери» [1].

Загалом термін «інновація» з латинської мови трактується як «нововведення», «нове явище» [2, с.123]. Інновації є чи не найважливішим на сьогодні інструментом досягнення фінансової стабільності та забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Власне інновації визначають конкурентні переваги підприємства в позиціонуванні на ринку як внутрішньому, так у зовнішньому. Дослідження терміну «інновація» приділено багато уваги науковцями, кожен з яких має свої певні погляди на його тлумачення (табл. 1.1).

Таблиця 1.1. Трактування поняття «інновація» у працях науковців

Автор	Підходи до визначення поняття
С. Ілляшенко	Кінцевий результат діяльності зі створення і використання нововведень, втілених у вигляді вдосконалених або нових товарів (виробів або послуг), технологій їх виробництва, методів управління на всіх стадіях виробництва і збуту товарів, які сприяють розвитку та підвищенню ефективності функціонування підприємств [3]
В. Василенко, В. Шматько	Нововведення, пов'язане з науково-технічним прогресом, що полягає у відновленні основних фондів і технологій, в удосконаленні управління й економіки підприємства [4]
М. Крупка	Інновація – це нововведення, використання якого призводить до якісних змін у виробництві з метою отримання соціально-економічної вигоди (ефекту) [5]
М. Лапін	Діяльність, що змінює рутинні компоненти репродуктивних видів діяльності [6]
С. Покропивний	Процес, спрямований на розроблення та реалізацію результатів закінчених наукових досліджень і розробок або інших науковотехнічних досягнень у новий чи вдосконалений продукт, реалізований на ринку, у новий чи вдосконалений технологічний процес, використовуваний у практичній діяльності, а також зв'язані із цим додаткові наукові дослідження й розробки [7]
А. Пересада	Процес доведення наукової ідеї або технічного винаходу до стадії практичного використання, що приносить дохід, а також пов'язані з цим процесом техніко-економічні та інші зміни в соціальному середовищі [8]
В. Стадник, М. Йохна	Кінцевий результат креативної діяльності, втілений виведеному на ринок новому чи вдосконаленому продукті, технологічному процесі, що використовується у практичній діяльності або новому підході до надання споживчих послуг [9]
П. Саблук	Інновація – нове досягнення в галузі технологій чи управління, призначене для використання у виробничій, інвестиційній чи фінансовій діяльності підприємства [10]
Н. Чухрай, Р. Патора	Інновація – це використання нових для організації ідей шляхом втілення їх в товарах, процесах, послугах та / або в системах управління, якими оперує організація [11]

Продовження табл. 1.1

Автор	Підходи до визначення поняття
В. Щербань, Л. Козубенко	Прибуткове використання новацій у вигляді нових технологій, видів продукції і послуг, організаційно-технічних і соціально-економічних рішень виробничого, фінансового, комерційного чи іншого характер [12]

Основоположником теорії інноваційного типу розвитку є австрійський учений Й. Шумпетер, який вважає, що інновація «це зміни технології та управління, нові комбінації щодо техніки і технології» [13]. Науковець першим зробив спробу дослідити зв'язок інновації з нововведеннями.

Суттєвим для науки є дослідження поняття «інновація» М. Портером. Дослідник зауважував, що до інновацій можна віднести й несуттєві покращення продукту, такі як технологічні зміни тощо. Ним також повному досліджено взаємозв'язок між конкурентоспроможністю та конкурентною перевагою [14].

Особливо важливе місце належать інноваціям у розвитку сільськогосподарського виробництва. Ефективний розвиток сільськогосподарського виробництва можна забезпечити на основі впровадження передових технологій, тобто агроінновацій, якими є нововведення у сільському господарстві. Особливістю впровадження інновацій в галузі сільського господарства є наявність великої кількості виробників сільськогосподарської продукції. Мається на увазі виробників продукції за розміром суб'єктів господарювання, на яких по-різному можна впроваджувати інновації у виробничі процеси: особисті селянські господарства, фермерські господарства, сільськогосподарські підприємства, агрокорпорації, агрохолдинги.

На нашу думку, агроінновації – це нововведення у сільському господарстві, які спрямовані на отримання комерційного ефекту від їх застосування, а саме: нові сорти рослин, технології вирощування в

рослинництві, нові породи тварин, технології виробництва продукції тваринництва, засоби захисту рослин і тварин тощо.

Розглядаючи інновації конкретного підприємства, то тут доцільно розуміти їх спроможність впроваджувати інновації, тобто здатність підприємства впроваджувати нові чи змінені технологічні процеси.

Впроваджуючи інновації в сфері сільськогосподарського виробництва доцільно забезпечити його економічність та екологічність.

Досліджуючи інновації, важливо проаналізувати їх види. Існує значна кількість класифікаційних ознак інновацій, які подамо на рис. 1.1.

Рисунок 1.1. Класифікаційні ознаки інновацій

Розглядаючи інновації в сільському господарстві подамо їх види за такою кваліфікаційною ознакою як за сферою застосування (табл. 1.2).

Таблиця 1.2. Види інновацій за кваліфікаційною ознакою сфера застосування

Ознака класифікації	Вид інновацій
Біологічні	- нові сорти і гібриди сільськогосподарських рослин; - нові породи, типи тварин і птиці; - створення рослин і тварин, стійких до хвороб і шкідників, несприятливим факторам навколишнього середовища
Технічні	- використання нових видів техніки і обладнання
Технологічні	- нові технології обробки сільськогосподарських культур; - нові технології в тваринництві; - науково – обумовлені системи землеробства і тваринництва ; - нові ресурсозберігаючі технології виробництва і зберігання сільськогосподарської продукції; - екологізація землеробства.
Хімічні	- нові добрива і їх системи; - нові засоби захисту рослин;
Економічні	- нові форми організації, планування і управління; - нові форми і механізми інноваційного розвитку підприємства
Соціальні	- забезпечення сприятливих умов для життя, праці і відпочинку сільського населення
Інновації в менеджменті	- нові форми організації і мотивації праці; - нові методи ефективного управління персоналом
Маркетингові	- вихід на нові сегменти ринку; - удосконалення якості продукції та розширення асортименту; - нові канали розподілу продукції

Складено автором на основі [15]

Розвиток сільськогосподарських підприємств на інноваційній основі є найбільш програсивним та складним процесом. Інноваційний розвиток потребує управління ресурсами та їх планування виходячи з діяльності конкретного підприємства. Його потрібно досить ретельно і чітко проектувати.

Погоджуємося з думкою Рудь В.О. «інноваційний розвиток направлений на систематичне і комплексне використання інновацій у всіх сферах діяльності підприємства для забезпечення сталого економічного зростання у довгостроковій перспективі» [16].

Для більш повного і чіткого розуміння поняття «інноваційний розвиток» проаналізуємо погляди науковців (табл. 1.3).

Таблиця 1.3. Тракткування поняття «інноваційний розвиток» науковцями

Автор	Підходи до визначення поняття
Л. Дейнеко І. Іртищева	Інноваційний розвиток являє собою багатовекторний економічний процес, іншими словами рух за спіраллю, де кожен наступний оберт піднімає виробництво на вищий ступінь. [17]
С. Ілляшенко	Процес господарювання, що спирається на безупинні пошук і використання нових способів і сфер реалізації потенціалу підприємств у мінливих умовах зовнішнього середовища у рамках обраної місії та прийнятої мотивації діяльності і пов'язаний з модифікацією існуючих і формуванням нових ринків збуту. [3]
О. Адаменко	Діяльність підприємства, що спирається на постійний пошук нових методів та засобів задоволення споживацьких потреб та підвищення ефективності господарювання [18]
О. Мороз	Процес пошуку та створення нової продукції та процесів на основі використання сукупності всіх наявних засобів та можливостей підприємства, що веде до якісних змін (підвищення конкурентоспроможності, збільшення стійкості в мінливих зовнішніх умовах, формування нових ринків збуту. [19]
Г. Волобуєв	Розробка і освоєння продуктових і технологічних інновацій, а також цілеспрямований пошук і розвиток специфічних компетенції на основі формування сприйнятливості підприємства до інноваційних змін за рахунок реалізації різних видів інновацій. [20]
І. Підкамінний, В. Ціпуринда	Шлях, який базується на поглибленні поєднання цілей підприємства, його підсистем, цілей кожної особистості, яка працює в колективі, вдосконаленні її діяльності, вдосконаленні бізнес-процесів для досягнення загальних стратегічних цілей. [21]
І. Федулова	Інноваційний розвиток підприємства – це такий розвиток, де джерелом розвитку є інновації. [22]
М. Рогоза, К. Вергал	Здатність підприємства динамічно розвиватися на власній основі за рахунок систематичного формування комплексу дій, спрямованих на розробку, впровадження, подальшу модифікацію нововведень. [23]
Д. Крамської, В. Кучинський	Процес необоротної закономірної зміни підприємства і бізнес-процесів у ньому, викликаний розробкою і впровадженням інновацій. [24]

Інноваційний розвиток – це позитивні зміни в діяльності підприємства при застосуванні нововведень, які забезпечують зростання його конкурентоспроможності.

Інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств, на думку науковців О. Олійника та І. Сідельнікова, «полягає у розробці та впровадженні прогресивних методів ведення виробничо-господарської діяльності, в основі яких лежать методи ефективного виробництва продукції, застосування нового покоління техніки, smart-технологій, використання нової кадрової політики з урахуванням накопиченого наукового та інноваційного потенціалу» [25, с. 73].

Інноваційний розвиток підприємства можна зобразити схематично (рис. 1.2).

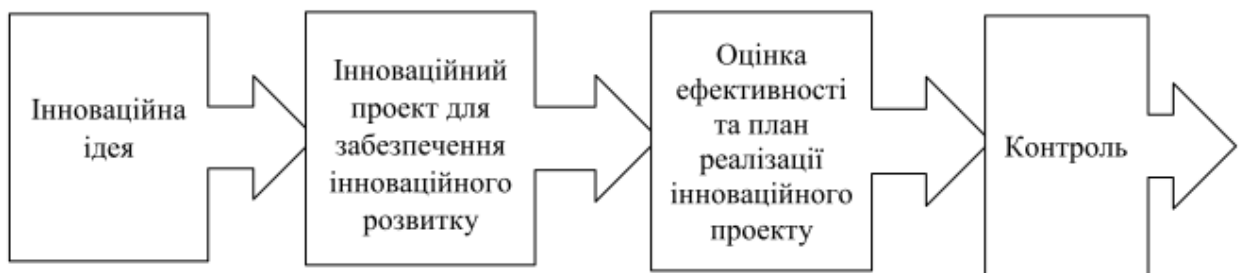

Рисунок 1.2. Етапи інноваційного розвитку підприємства.

Побудовано на основі [26]

Отже, інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств можна розглядати як вдосконалення системи окремо взятого підприємства на базі нововведень.

1.2. Механізми стимулювання інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств

З метою ефективного функціонування сільськогосподарським підприємствам доцільно активізувати інноваційну діяльність. Суть такої активізації полягає у впровадженні технічних та технологічних розробок, а

також інших нововведень для підвищення конкурентоспроможності підприємства на внутрішньому та зовнішньому ринках. На інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств впливає низка чинників, які можна розглянути на макро- та мікрорівнях (табл. 1.4).

Таблиця 1.4. Чинники впливу та проблеми інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств

Макроекономічні		Мікроекономічні	
чинники впливу	проблеми	чинники впливу	проблеми
Органи державної влади	- неналежне державне системне управління інноваційною діяльністю; -недостатнє стимулювання інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств органами влади на рівні регіону	Споживчі	- незначне надання інформації споживачам про продукцію інноваційної діяльності; -наявність невизначеного попиту на інноваційні продукти
Законодавчі	відсутність в Україні цілісної нормативно-правової бази, що регулювала б ведення й розвиток інноваційної діяльності на вітчизняних підприємствах	Ресурси	-присутність застарілого та фізично зношеного обладнання та устаткування; - низький коефіцієнт оновлення обладнання
		Працівники	- погіршення вікової структури дослідників з кожним роком; - зростання еміграції фахівців у сфері інновацій

Складено на основі [27]

Стимулювання інноваційної діяльності підприємств можна здійснювати завдяки використанню певних економічних інструментів та важелів впливу. При цьому особлива роль має відводитися державі, оскільки саме ціленаправлена та системна державна політика зможе вплинути на

ефективність регулювання інноваціями. Основні інститути стимулювання інноваційної діяльності наведено на рис. 1.4.

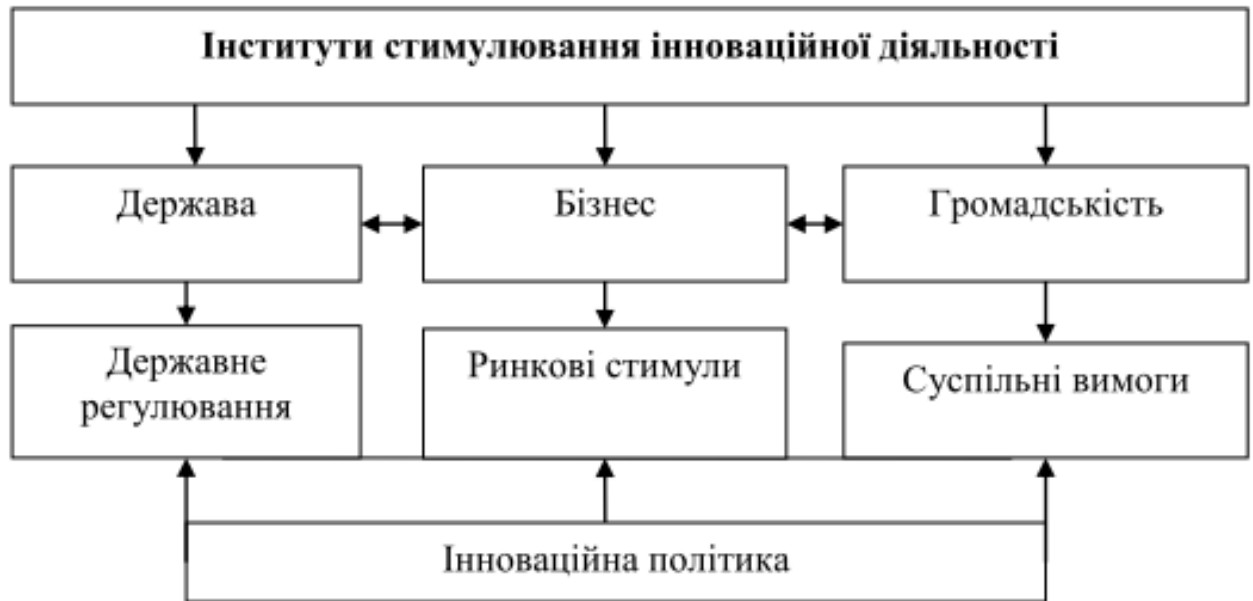

Рисунок 1.4. Особливості стимулювання інноваційної діяльності

На думку Л. І. Федулової державне регулювання інноваційної діяльності – це ціленаправлений вплив органів державної влади на інститути інноваційної сфери [28, с. 391].

Державне регулювання має на меті вибір пріоритетів та стратегічних напрямів різного виду розвитку, в тому числі й інноваційного.

Доцільність державного втручання в інноваційну діяльність пояснюється довгою тривалістю науково-виробничого процесу та доволі високими витратами на інноваційні продукти. Тому держава має здійснювати регулювання інноваційної діяльності, під яким розуміється цілеспрямований вплив держави на суб'єктів інноваційної діяльності, шляхом використання певних методів. Такі методи можуть бути прямого і непрямого впливу, все буде залежати від того, які цілі переслідувати. Так, державне регулювання може бути спрямоване як на збільшення виробництва продукції, так і на його обмеження (рис. 1.5).

Рисунок 1.5. Прямі та непрямі методи державного регулювання інноваційної діяльності

Побудовано на основі [29].

Державна підтримка інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств здійснюється з використанням таких економічних напрямів: фінансування підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність; фінансування інноваційних проектів і програм; субсидювання інноваційних проектів; вкладення коштів у розвиток інфраструктури інноваційної діяльності; фінансування винаходів і промислових зразків; державне замовлення на продукцію, отриману від інноваційної діяльності. Варто врахувати, що державна підтримка на розвиток інноваційної діяльності підприємства надається тільки під час провадження такої діяльності.

Механізмів стимулювання інноваційної діяльності є досить багато, але ми в основному зосередимо увагу на економічному механізмі, основними

інструментами якого є: заробітна плата, ціна, різного роду податки, орендна плата тощо.

Механізм стимулювання інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств є частиною моделі інноваційного розвитку сільського господарства, економіки певного регіонів та країни в цілому. Такий механізм має забезпечити сталий розвиток підприємства, і при цьому має бути ефективним для нинішнього покоління і не приносити шкоди для майбутнього покоління. Інноваційний механізм має бути направлений на економію природних і матеріальних ресурсів і сприяти зростанню добробуту населення.

Якщо розглядати економічний механізм як складову інституційної системи, то з позиції стимулювання інноваційної діяльності його можна зобразити схематично (рис. 1.6).

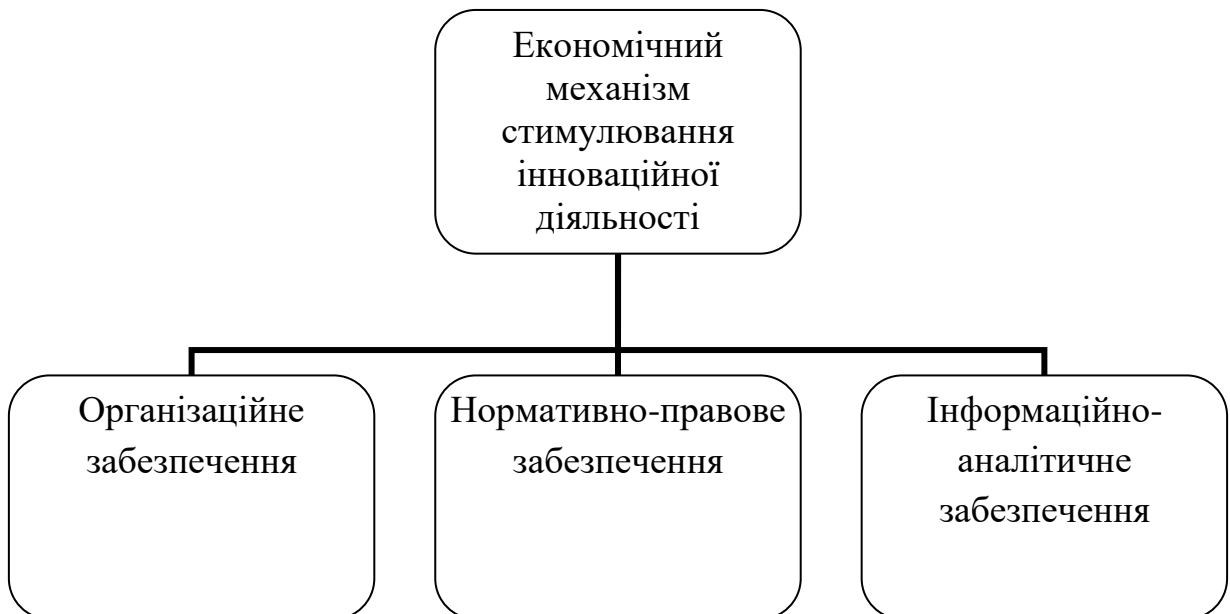

Рисунок 1.6. Компоненти економічного механізму стимулювання інноваційної діяльності

Економічний механізм можна розглядати з позиції різних підходів щодо інструментів підтримки інноваційної діяльності сільськогосподарських

підприємств. Найбільше важливо виділити системний підхід (економічні підходи, методи, інструменти на інноваційну активність сільськогосподарських підприємств на всіх етапах діяльності). Також потрібно брати до уваги взаємовідносини сільськогосподарських підприємств з органами державної влади та інших зацікавлених сторін відносно зростання інноваційної активності з метою забезпечення ефективної діяльності та конкурентоспроможності підприємств.

Побудуємо модель економічного механізму щодо стимулювання інноваційності у діяльності сільськогосподарських підприємств (рис. 1.7).

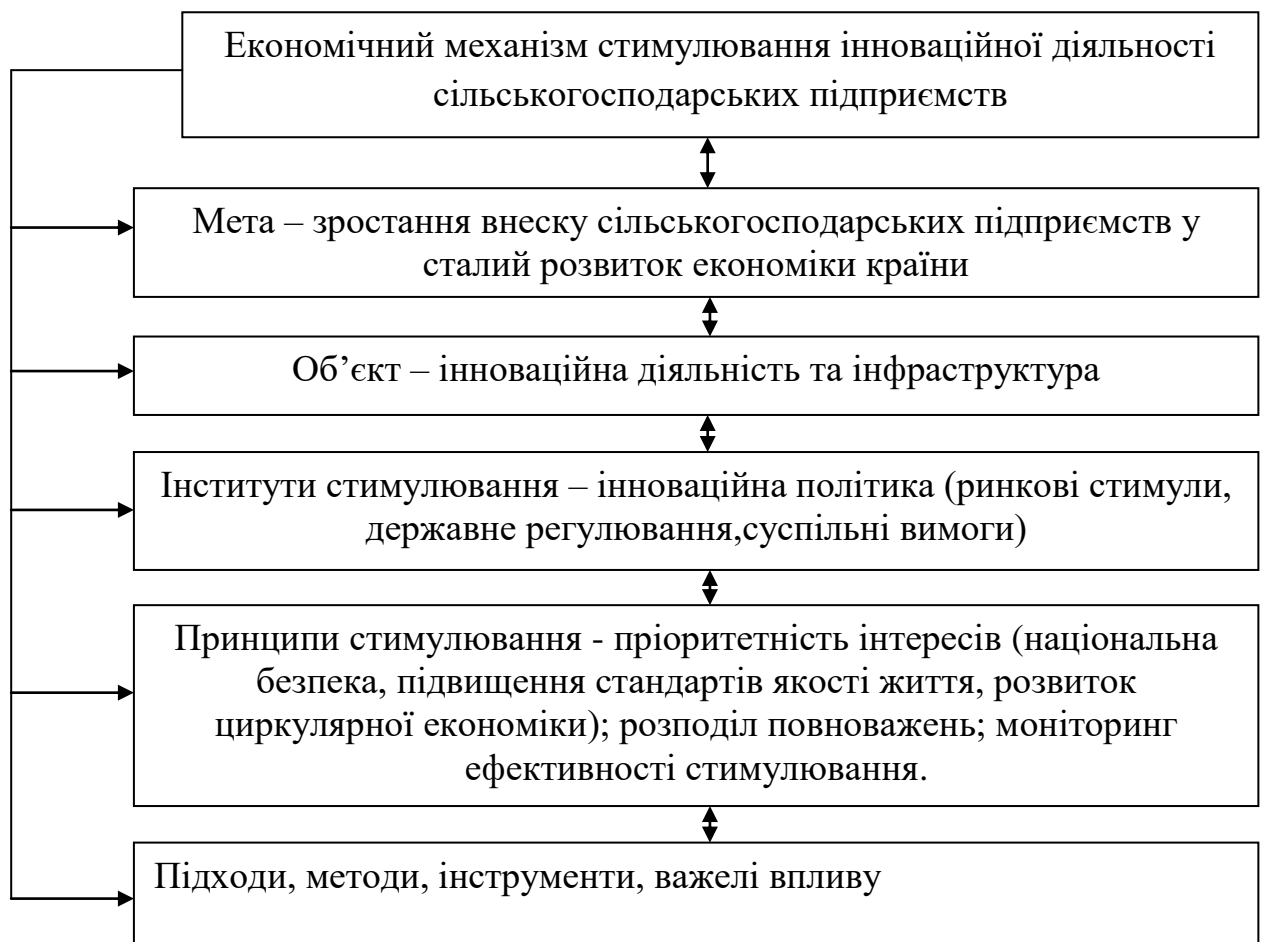

Рисунок 1.7. Модель економічного механізму стимулювання інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств

Отже, механізми забезпечення інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств повинні забезпечити розвиток нових

технологій і створити сприятливі умови для удосконалення організації та управління виробництвом, а також провадження фінансової та інвестиційної політики.

1.3 Методичні підходи до оцінки ефективності інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств

Узагальнення методичних підходів щодо оцінки інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств дозволяє визначити тенденції і динаміку їх розвитку, провести об'єктивну оцінку, виявити резерви і чинники інноваційного потенціалу сільськогосподарських підприємств, а також запроєктувати напрями підвищення ефективності інноваційного розвитку досліджуваних суб'єктів господарювання.

Багато науковців [30-35], досліджуючи питання інноваційної діяльності, вважають розмежовувати такі поняття як «ефект інноваційної діяльності» та «ефективність інноваційної діяльності». Загальновідомо, що під ефектом розуміють результат, який досягається від певного заходу, тоді як ефективність - це спроможність приносити ефект.

Науковці Чорна М.В. та Глухова С.В. вважають, що оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємства здійснюється на всіх етапах, тобто на етапі виробництва, етапі реалізації тощо [30].

На думку науковців [31-35] від провадження інноваційної діяльності можна отримати такі види ефекту: економічний, екологічний, науково-технічний та соціальний (рис. 1.8).

Умеров Р.Е. досліджуючи ефективність інноваційної діяльності пропонує застосовувати систему показників, за допомогою яких здійснюється оцінка ефективності інноваційної діяльності. При цьому науковець пропонує такі показники розмежувати на три групи, які в

сукупності створюють систему показників економічної ефективності нововведень і інвестиційних проектів:

- 1) ефективності;
- 2) фінансової ефективності;
- 3) інвестиційної ефективності [36, с.114] .

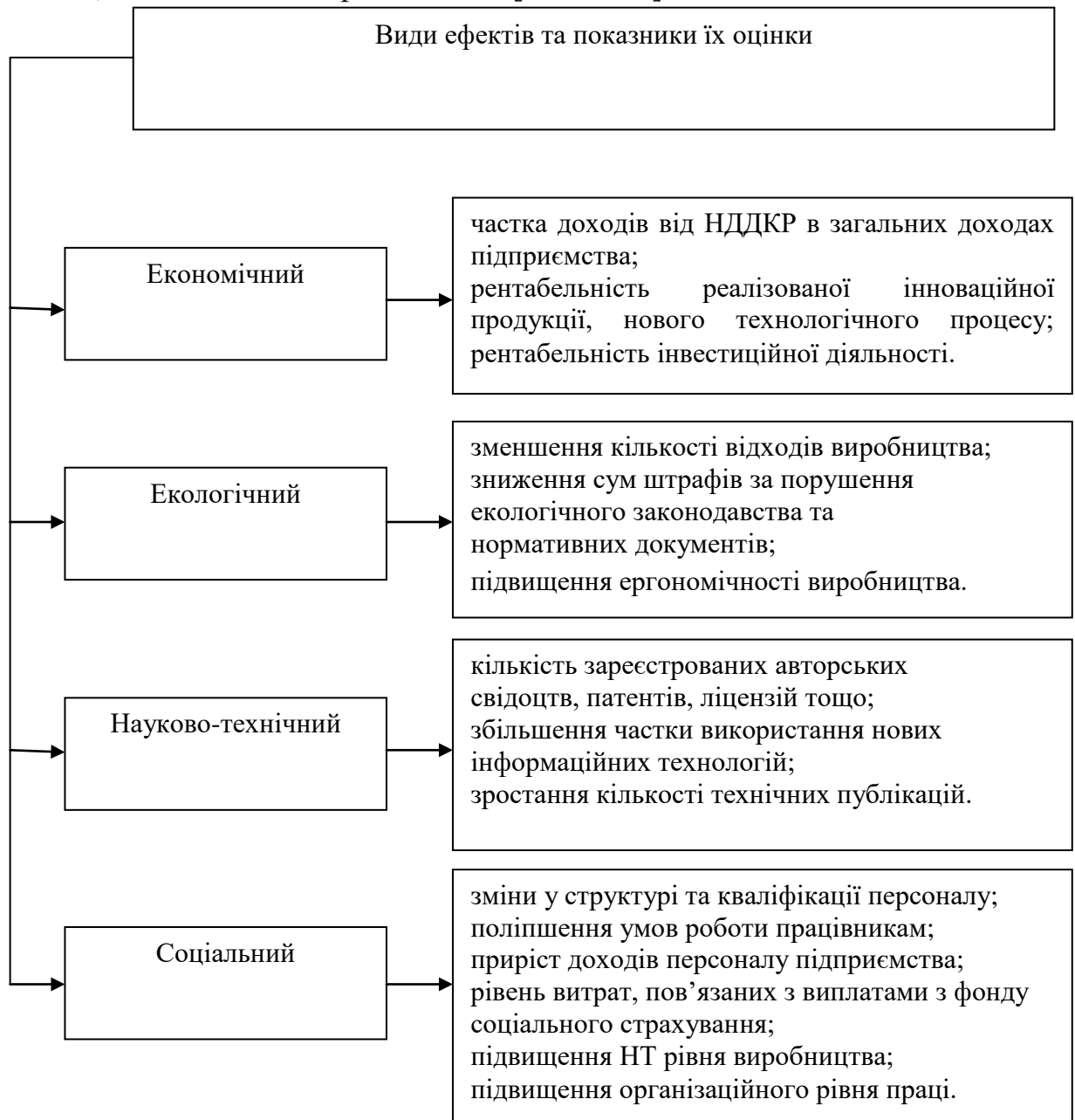

Рисунок 1.8. Види ефектів та показники їх оцінки

Складено на основі [35].

Науковці Маслак О.І. та Квятковська Л.А. рекомендують для оцінки ефективності інноваційної діяльності будувати матрицю стратегії та вектор позиції підприємств, які оцінюються [37].

Полянська А.С. пропонує використовувати для оцінки ефективності інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств часову модель з виділенням критеріїв у часі, що дозволяє підтримувати оптимальний баланс між даними критеріями [38]. Такі критерії можна подати в табл. 1.5.

Таблиця 1.5. Аналіз критеріїв оцінки ефективності інноваційної діяльності

Підходи до оцінки ефективності інноваційних рішень	Завдання	Показники
Короткотермінові критерії оцінки ефективності інноваційної діяльності		
Оцінювання ефективності діяльності	Оцінити ефективність внутрішніх ресурсів для впровадження інновацій	продуктивність діяльності; ефективність; якість; гнучкість; задоволеність;
Середньотермінові критерії ефективності інноваційної діяльності		
Оцінювання ефективності інноваційних проектів	Вибрати альтернативи інноваційним рішенням та обґрунтувати їх ефективність	– NPV – чистий приведений дохід; – PI – індекс прибутковості; – IRR – внутрішня норма прибутковості; – PP – період окупності;
Оцінювання ефективності інноваційної діяльності на основі бенчмаркінгу	Оцінити ефективності інноваційної діяльності на основі порівняння з конкурентами чи аналогами	– конкурентоспроможність інноваційних рішень; – критерій відповідності сегментів ринку можливостям реалізації потенціалу підприємства при роботі на них; – критерій ризиковості інноваційних рішень;
Довготермінові критерії ефективності інноваційної діяльності		
Оцінювання ефективності інноваційного розвитку на основі прогнозування	Оцінити ефективність інноваційної діяльності на основі визначення тенденцій зміни показників їх впровадження та використання	– прогнозування результатів реалізації інноваційних рішень; – прогнозування змін та впливу чинників, що впливають на ефективність реалізації інноваційних рішень; – врахування впливу зовнішнього середовища на реалізацію інноваційних проектів.

Систематизовано на основі [38]

Виходячи з аналізу критеріїв можемо зауважити, що оцінка за короткотерміновим критерієм направлена на дослідження ефективності діяльності підприємств, в тому числі й сільськогосподарських

В нинішніх умовах господарювання суттєвим чинником для ведення інноваційної діяльності та гарантування економічної безпеки підприємства є формування інноваційного потенціалу. При цьому особлива увага має приділятися управлінню інноваційним потенціалом підприємства на засадах системного підходу. Метою управління інноваційним потенціалом є миттєве реагування на швидкі зміни кон'юнктури ринку. Тому, необхідно приділити увагу методичним підходам, які застосовуються до управління інноваційним потенціалом підприємства, а саме системному та процесному.

Основними завданнями інноваційного потенціалу підприємства є:

- 1) планування інноваційної діяльності підприємства;
- 2) організація інноваційної діяльності;
- 3) формулювання стратегічних напрямів інноваційної діяльності;
- 4) спрямування діяльності підприємства на інновації;
- 5) обрання найбільш оптимальної інноваційної стратегії розвитку підприємства;
- 6) ефективна система мотивів учасників інноваційної діяльності;
- 7) аналіз та оцінювання інноваційної діяльності [39].

Досліджуючи методичні підходи до інноваційного потенціалу підприємства доречно приділити увагу і функціям. Саме у функціях розкривається сутність інноваційного потенціалу. Це відомі нам функції управління, тобто організація, планування, мотивація, контроль.

Для глибшого вивчення інноваційного потенціалу підприємства доцільно впроваджувати ефективний механізм управління. Такий механізм дозволить забезпечити формування інноваційної стратегії та її реалізацію (рис. 1.9).

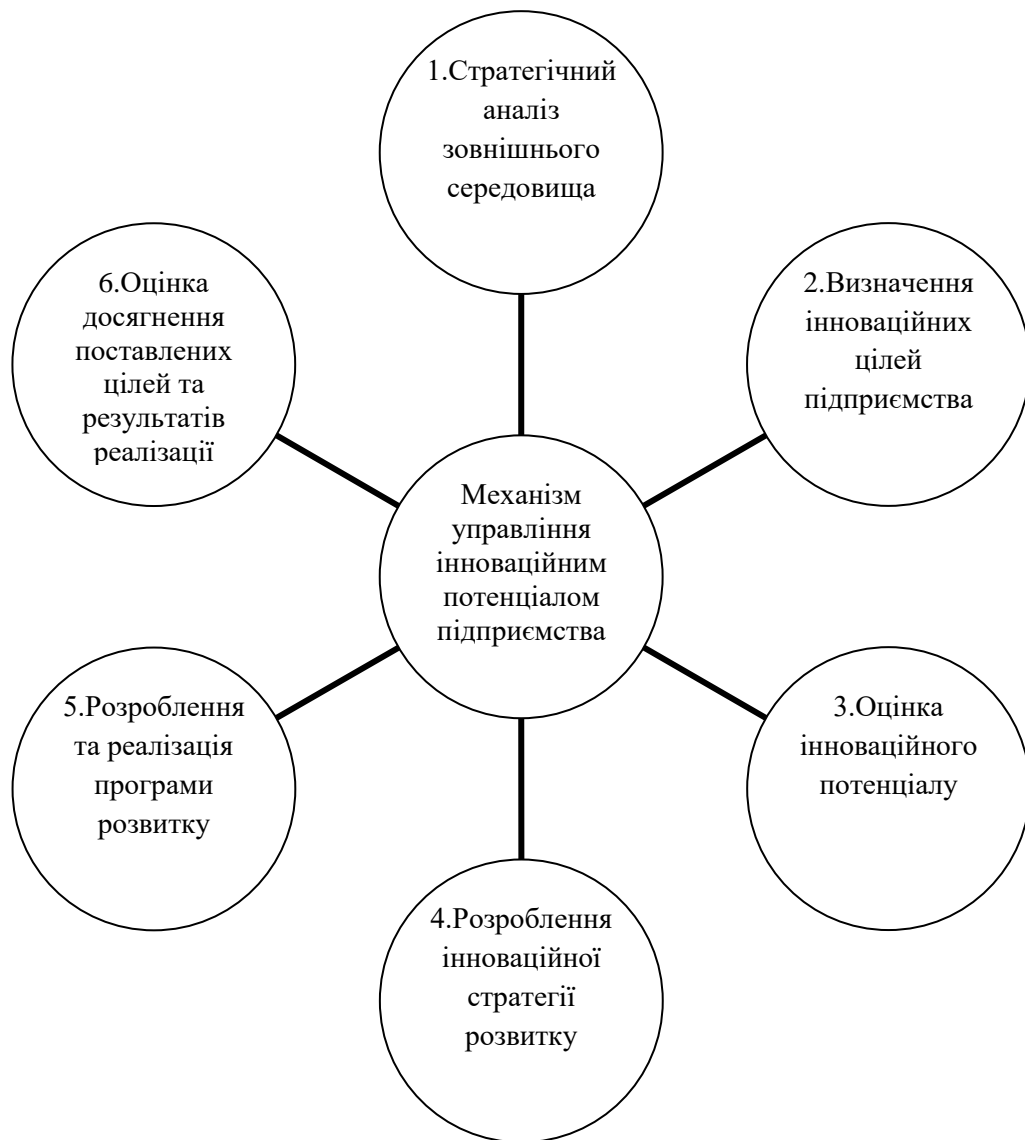

Рисунок 1.9. Механізм управління інноваційним потенціалом сільськогосподарського підприємства

Складено автором на основі [39].

Для оцінки інноваційного потенціалу використовуються певні методи. Такі методи можна поділити на кількісні, якісні та комбіновані методи (рис. 1.10).

Рисунок 1.10. Методи оцінки інноваційного потенціалу сільськогосподарських підприємств

Інноваційний потенціал сільськогосподарського підприємства є складовою частиною загального потенціалу. Складовими інноваційного потенціалу є: управлінська, кадрова, інформаційна, матеріальна, маркетингова, фінансова. Вагомість кожної складової інноваційного потенціалу може суттєво відрізнятись залежно від підприємства, яке аналізується. Для аналізу складових інноваційного потенціалу підприємства використовується ціла система показників, найбільш поширеними з них є статистичний метод, метод експертних оцінок, розрахунково-аналітичний метод, методи проектного аналізу (розрахунок чистої приведеної вартості, розрахунок внутрішньої норми прибутковості тощо).

Крім того, при написанні другого розділу кваліфікаційної роботи, де досліджувалося ресурсне забезпечення підприємств, тенденції розвитку та

ефективність функціонування, нами використовувалися показники економічної, технологічної, а також соціальної ефективності.

Широкого застосування набув і діалектичний метод, суть якого полягає у вивченні процесів та явищ у розвитку та взаємозв'язку. Використання діалектичного підходу в даному дослідженні є важливим ще з цієї позиції, що розвиток сільськогосподарських підприємств на інноваційній основі є однією зі складових загального інноваційного розвитку країни, а точніше її економіки. До того ж на інноваційну діяльність сільськогосподарських підприємств накладають відбиток певні особливості, які притаманні галузі сільського господарства.

Серед інших методів було використано метод порівняння, при співставленні показників інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств за аналізований період. Використовувались методи стратегічного аналізу, особливо SWOT-аналіз, за допомогою якого з'ясували вплив чинників як внутрішнього, так і зовнішнього середовища підприємств на їх інноваційну діяльність. Аналіз цих чинників дозволив оцінити перспективи використання інноваційного потенціалу сільськогосподарських підприємств, а також визначити можливості від провадження інноваційної діяльності та загрози, які можуть виникнути.

Отже, використання зазначених загальних та спеціальних методів дозволило визначити концептуальні напрямки інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств.

РОЗДІЛ 2

ТЕНДЕНЦІ ІННОВАЦІЙ ВИРОБНИЧИХ ПРОЦЕСІВ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

2.1. Аналіз виробничо-господарської діяльності та стан інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств

В умовах конкурентної боротьби, дефіциту природних та матеріальних ресурсів, виникає необхідність нарощування інноваційного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Для забезпечення ефективної діяльності підприємств аграрного сектору важливо враховувати чинники внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємств. Сприятливе середовище функціонування сільськогосподарських підприємств повинно породжувати чесні взаємовідносини між суб'єктами господарювання з якими співпрацюють підприємства. В іншому випадку господарська діяльність буде неефективною і в окремих випадках підприємства можуть збанкрутувати.

Досліджуючи діяльність аграрного сектору економіки Львівської області зауважимо, що вона має позитивну тенденцію до зростання. Аналіз продукції сільського господарства області показує, що у 2020 р. порівняно з 2015 р. її вартість зросла на 18,6% або на 3769,98 млн. грн. Це пов'язано в основному зі зростанням вартості продукції рослинництва за аналізований період на 28,3%, а продукція тваринництва зросла лише на 0,4%. Обсяг сільськогосподарської продукції у 2020 р. зріс на 0,2% порівняно з попереднім роком. За даним показником Львівська область займає 6 місце серед регіонів країни. Зростання продукції сільського господарства описується рівнянням лінійного тренду, причому лінія тренду є досить надійна, оскільки значення квадрата r^2 є близько 1 і становить 0,97 (рис. 2.1).

Рисунок 2.1. Динаміка вартості продукції сільського господарства Львівської області

Побудовано за даними [40]

Важливим чинником, що впливає на впровадження інновацій в сільському господарстві, є розмір підприємства. Тому важливо проаналізувати виробництво аграрної продукції за категоріями підприємства, адже зрозуміло, що великі підприємства володіють значним ресурсним потенціалом і тому мають більші можливості, порівняно з малими підприємствами, для впровадження сучасних інноваційних технологій. Тому, виробництво продукції, яке потребує новітніх технологій, все ж таки економічно вигідніше здійснювати у великих сільськогосподарських підприємствах. Це стосується вирощування цукрових буряків, соняшнику тощо.

Зауважимо, що у сільськогосподарських підприємствах в основному зосереджено виробництво технічних культур та зернових культур, тоді як у господарствах населення – картоплі, овочів, ягід.

Частка сільськогосподарських підприємств в усьому обсязі продукції сільського господарства у 2020 р. склала 47,7%, а господарств населення – 52,3%, а за видами продукції на рослинництво припадає 30,9%, а тваринництво – 69,1% (рис. 2.2).

Рисунок 2.2. Розподіл продукції сільського господарства Львівської області

Побудовано за даними [40]

У рослинництві спостерігається тенденція до зміни у структурі зібраних площ культур. Так, у 2020 р. порівняно з 2015 р. зменшилась зібрана площа під картоплею на 5%, а якщо порівнювати з 2019 р., то під зерновими культурами на 7,2%, тоді як зросла площа під технічними і овочевими культурами. Доцільно зауважити, що найбільш суттєво зросли площі під соняшником у 2,8 рази та соєю у 2 рази. Причому у 2020 р. соя була лідером у структурі посівних площ серед технічних культур, порівняно з попереднім роком її площа зросла на 23,4 тис. га. Площі під ріпаком і кользою також мають позитивну динаміку до зростання і за аналізований період зросли на 26,6% (табл. 2.1).

Таблиця 2.1. Зібрана площа сільськогосподарських культур у сільськогосподарських підприємствах Львівської області в динаміці, тис. га

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2020 р. до 2015 р., %
Зернові та зернобобові культури	180,8	185,3	181,7	182,7	204,7	190,0	105,1
Соя	38,9	48,5	57,5	52,4	57,8	81,2	Більше в 2 рази
Соняшник	11,0	26,3	35,1	34,1	25,4	31,4	Більше в 2,8 раз
Цукрові буряки	12,1	12,9	15,5	11,3	11,0	12,6	104,1
Ріпак і кольза	52,7	44,0	56,6	68,1	65,8	66,7	126,6
Картопля	2,0	2,0	1,8	1,8	1,7	1,9	95,0
Овочеві культури	1,6	1,5	1,4	1,3	1,7	1,7	106,3
Плодові і ягідні культури	1,9	1,8	2,1	2,5	2,6	2,5	131,6

Складено за даними [40]

Про ефективні результати інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств свідчить зростання урожайності сільськогосподарських культур. Саме зростання урожайності є основним індикатором ефективності інновацій, який направлений на удосконалення технології виробництва. Зрозуміло, що з метою зростання конкурентоспроможності продукції, її виробництво повинно мати високий рівень технології.

Аналіз урожайності культур у сільськогосподарських підприємствах досліджуваної області вказує на значні темпи зростання урожайності майже усіх основних культур, окрім картоплі, ріпаку і кользи. Варто зауважити суттєве зростання урожайності плодових і ягідних культур, що пов'язано з впровадженням інновацій у дану галузь протягом останніх років. Також

високі темпи зростання урожайності спостерігаємо у зернових культурах (додаток А).

Зростання урожайності сільськогосподарських культур притаманне як сільськогосподарським підприємствам, так і фермерським господарствам та особистим селянським господарствам. Очевидно, останні також впроваджують певні удосконалення в технології виробництва продукції рослинництва, що для них мають характер інновацій.

Варто відзначити й те, що сільськогосподарські підприємства не показали значного прогресу в показниках урожайності кормових культур. Інновації вони застосовували насамперед у товарних рослинницьких галузях.

Результатом продуктивної інновації можна вважати вирощування у сільськогосподарських підприємствах Львівщини сої та соняшнику. Зміна природно-кліматичних умов Львівської області та агротехнічні умови вплинули на отримання досить високих показників урожайності даних культур, які є на рівні, а в окремих роках і вищими порівняно із середніми показниками по Україні (рис. 2.3).

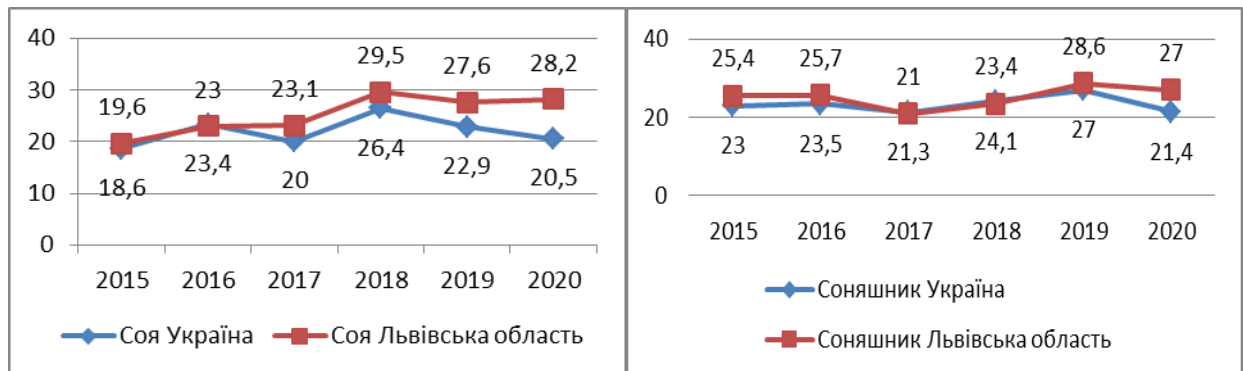

Рисунок 2.3. Порівняльний аналіз урожайності сої та соняшнику у сільськогосподарських підприємствах України та Львівської області, ц/га

Побудовано за даними [40]

Як бачимо з рисунка 2.3 у 2020 р. урожайність сої підприємств Львівщини перевищувала на 37,6% середній показник по Україні, а урожайність соняшнику була вищою на 26,2 %.

Високі показники урожайності сільськогосподарських культур забезпечили зростання в динаміці їх валових зборів (див додаток А). Найбільші темпи зростання валових зборів характерні для таких культур як соя (у три рази), соняшник (у три рази) та плодові і ягідні культури (у 2,6 рази).

Проаналізувавши темпи приросту виробництва окремих культур у 2020 р. порівняно з 2019 р. встановили, що найвищий приріст має соя - 43,4%, також високі показники мають гречка - 29,0% та кукурудза на зерно - 27,4%. Серед зернових культур валовий збір більшості з них зменшився, а саме пшениці – на 9,1%, ячменю – на 30,9%, а зернобобових удвічі. Також зменшилось виробництво ріпаку кользи на 6,7% (рис. 2.4).

2019 рік=100%

Рисунок 2.4. Темпи зростання (зменшення) деяких видів продукції рослинництва у сільськогосподарських підприємствах, 2020 р.

Побудовано за даними [40]

Інноваційні технології знайшли застосування і в галузі тваринництва досліджуваного регіону. Порівняно з 2010 р. обсяг виробництва продукції тваринництва зменшився лише на 1,1% і зросло відносно попереднього року.

З року в рік продовжується скорочуватися кількість ВРХ, відносно попереднього року майже на 10%. Впродовж останніх років у сільськогосподарських підприємствах області зросло поголів'я свиней, завдяки успішній діяльності та впровадження нової технології їх вирощування у ТзОВ «Барком» та ТзОВ «Галичина-Захід» (використовують датське обладнання). Поголів'я свиней протягом досліджуваного періоду зросло на 17,9%. Також нові технологічні лінії були введені для вирощування птиці, що призвело до зростання її поголів'я на 61,2 % у 2020, р. порівняно з 2015 р. Зауважуємо позитивну динаміку зростання поголів'я овеці і кіз на 30,8%. Щодо ВРХ та корів, то тенденція є негативною і поголів'я знизилось на 19,2% та 12,2% відповідно (табл. 2.2).

Таблиця 2.2. Наявність поголів'я тварин у підприємствах Львівщини
(на кінець року, гол)

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2020 р. до 2015 р., %
Велика рогата худоба	20 074	19 306	18 190	17 637	16 724	16 216	80,8
Корови	7 785	7 274	6 994	7 309	7 291	6 915	88,8
Свині	196 652	213 975	211 218	263 174	193 130	231 873	117,9
Вівці та кози	4 561	4 768	5 073	4 553	5 083	5 966	130,8
Птиця свійська	2 844 095	2 391 317	3 219 989	3 615 707	4 307 526	4 585 296	161,2

Складено за даними [40]

Впровадження інновацій у галузь тваринництва в сільськогосподарських підприємствах забезпечило зростання продуктивності тварин, особливо м'яса птиці та молока. Проте, зростання поголів'я свиней не призвело до збільшення виробництва м'яса свинини, так як у 2020 р.

виробництво свинини зменшилось на 16,7 % порівняно з 2015 р. і на 30,3% порівняно з попереднім роком. Також зменшилось виробництво яєць (рис. 2.5).

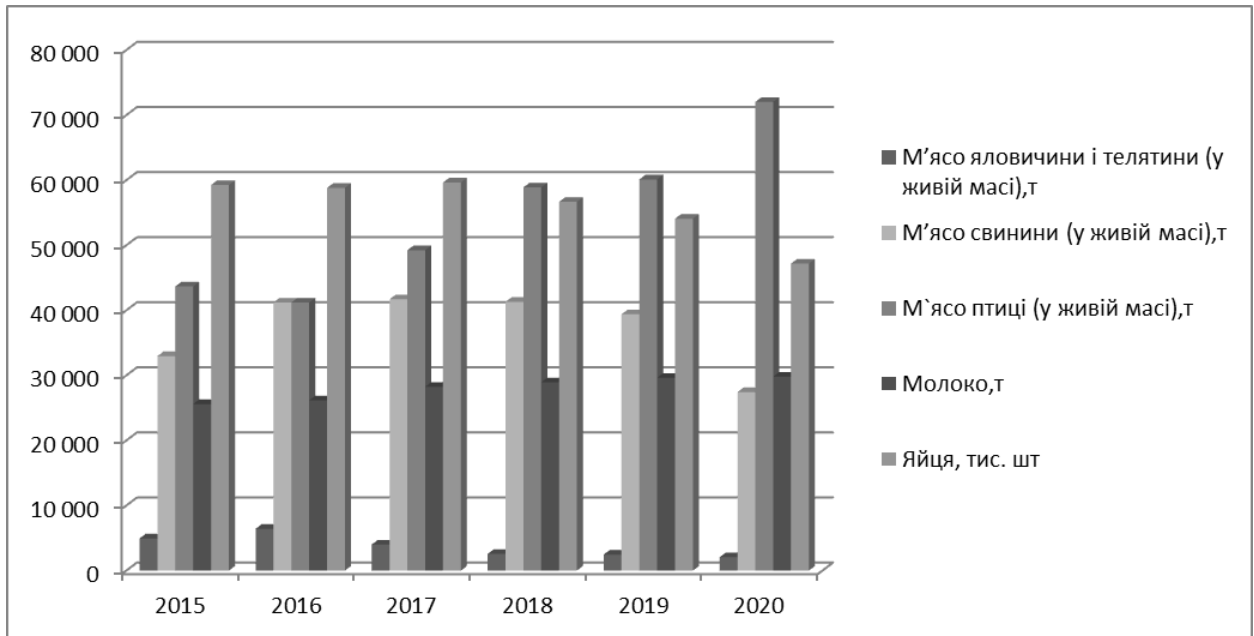

Рисунок 2.5. Виробництво продукції тваринництва підприємствами Львівської області

Побудовано за даними [40]

Якщо говорити про забезпечення високої технологічної ефективності виробництва, то її високі темпи можна забезпечити швидше у галузі рослинництва. У тваринництві, через значну тривалість виробничого циклу, цей процес є значно складнішим, особливо це стосується молочного скотарства. До того ж, біля 90% молока виробляється у господарствах населення. У Львівській області функціонує більш як 500 господарств населення, де утримують 3 і більше корів. При умові збільшення поголів'я корів до 5 голів, такі господарства зможуть одержувати державну дотацію [41].

У сільськогосподарських підприємствах досліджуваного регіону прослідковується суттєва варіація показників рівня рентабельності продукції сільського господарства (додаток В). Так, якщо продукція рослинництва в основному є рентабельною, то за продукцією тваринництва спостерігаємо іншу картину. ВРХ на м'ясо протягом усього аналізованого періоду було збитковим. У різні роки збитки також мала продукція птахівництва. Загалом рівень рентабельності вказує на несталість умов ведення господарської діяльності у підприємствах. Для більш докладнішого аналізу рівня рентабельності окремих видів продукції подамо схематично (рис. 2.7).

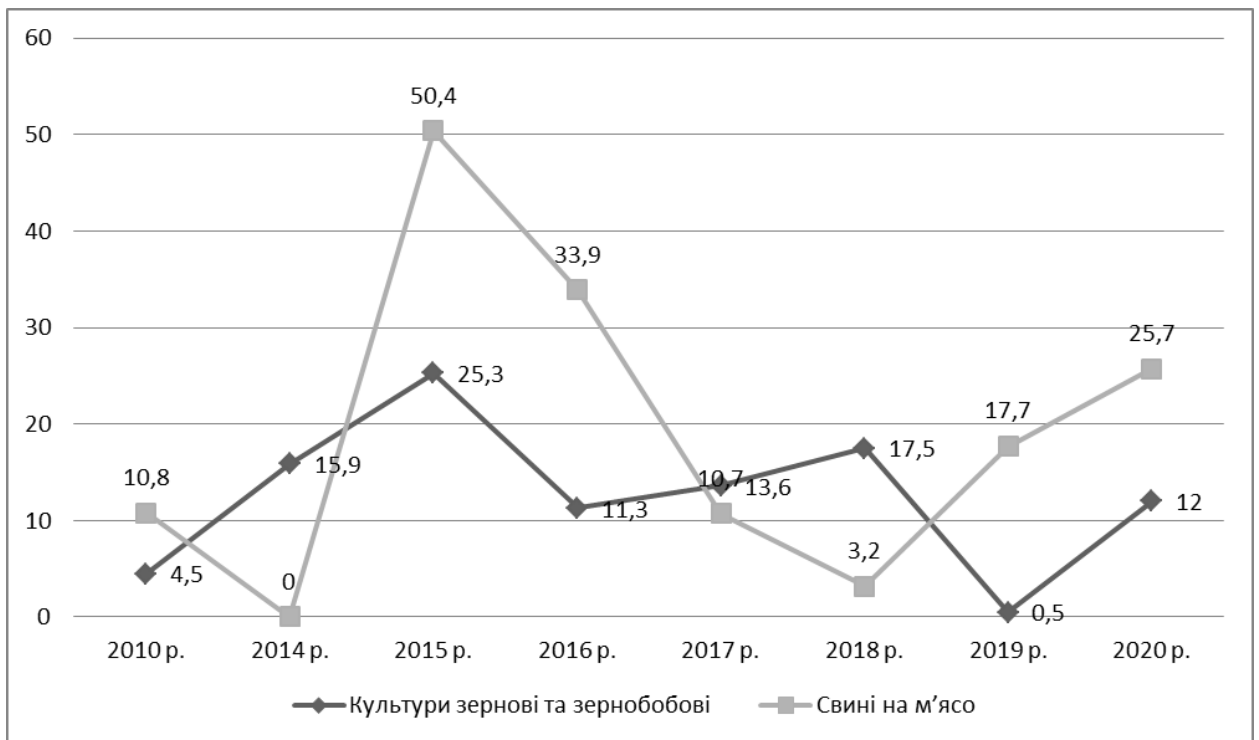

Рисунок 2.7. Динаміка рівня рентабельності зернових культур та м'яса свиней, %

Побудовано за даними [42]

З рисунка видно, що найвища рентабельність зернових культур припадала на 2015 р. (25,3%), тоді як у 2019 р. вона була мінімальною (0,5%), а вже в 2020 р. становила 12%. Для продукції свиначства несприятливим був 2014 р., коли виробництво м'яса було збитковим (-1,0%), а вже у 2015 р.

рівень рентабельності сягнув 50,4%, після чого поступово знижувався і в 2018 р. становив 3,2%, а у 2020 р. – 25,7%.

Науковці [34, 36] розглядають різні типи інновацій серед яких виділяють: технологічні, продуктові, організаційні та маркетингові.

У діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області переважно мають місце технологічні інновації, які являють собою нові технології створення продуктів, товарів чи послуг. На думку Помірчі О.М. метою впровадження технологічних інновацій є ріст продуктивності праці, зниження собівартості продукції, поліпшення забезпечення виробничих процесів тощо [43].

Також знайшли застосування продуктові інновації, тобто такі, які включають впровадження продукції, яка є новою або суттєво поліпшеною. До такого типу інновацій належить виробництво органічної продукції сільськогосподарськими підприємствами. Україна володіє великим потенціалом виробництва органічної продукції (рис. 2.8).

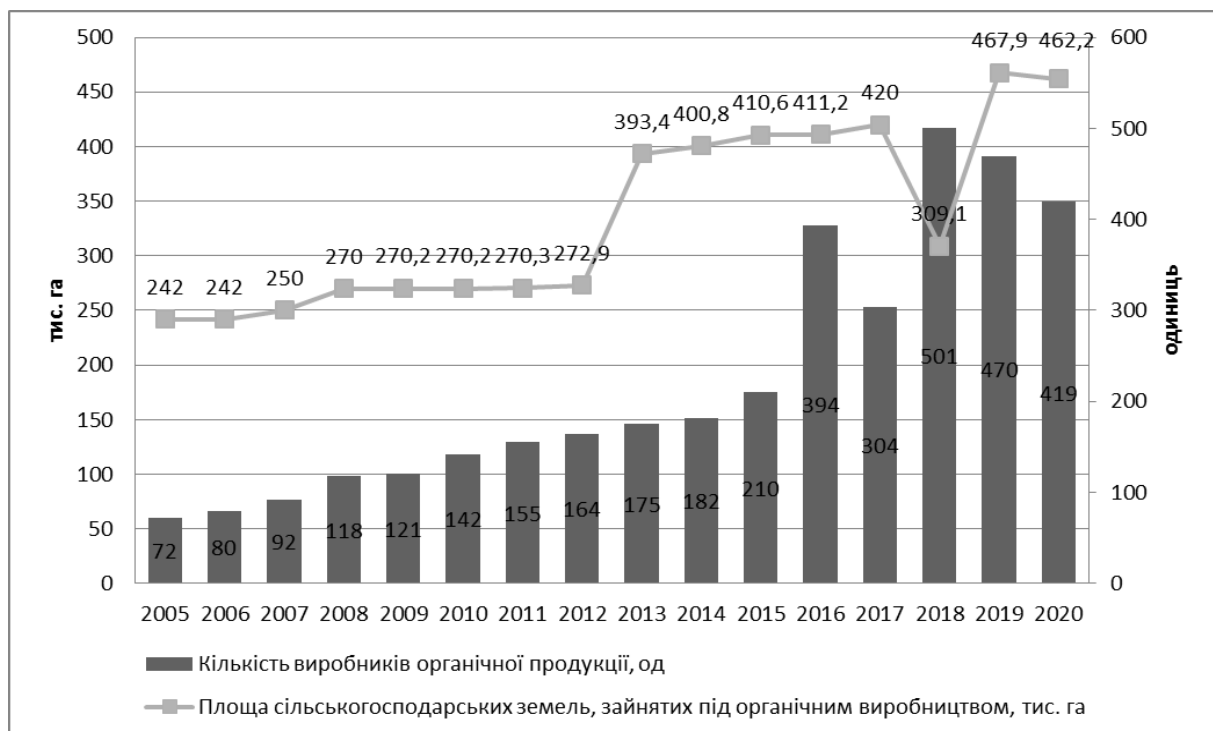

Рисунок 2.8. Виробники органічної продукції та площі, зайняті під її вирощуванням в Україні. Побудовано за даними ТОВ «Органік Стандарт»

В Україні площа земель, що зайняті під органічним виробництвом складає приблизно 1% від площі сільськогосподарських угідь загалом. Не суттєво зменшилась кількість виробників органічної сільськогосподарської продукції на 11 % у 2020 р. порівняно з попереднім роком.

Нами досліджувалось ведення органічного виробництва у Німеччині, яка серед країн Європейського Союзу найперша започаткувала ведення органічного землеробства. Сьогодні Німеччина на третій позиції в Європі (її передують Італія та Іспанія) за площею органічних земель. Німеччина також є країною-імпортером органічної продукції з високою часткою на ринку [44].

Досвід Німеччини з розвитку органічного сільського господарства варто перейняти Україні. До того ж реалізовується спільний українсько-німецький проект «Органічне сільське господарство», в рамках якого здійснюється консультуванню виробників органічної продукції особливо з питань законодавства. Експерти вказують на досить добрі умови для ведення органічного землеробства в Україні. Та й це підтверджується тим, що експорт сертифікованої органічної продукції здійснюється у 40 країн світу [44].

Можна виділити ТОП-10 країн-імпортерів органічної сільськогосподарської продукції. Найбільшим імпортером є Нідерланди (29,5 млн долл США) та США (17,7 млн долл США) (рис. 2.9).

На Львівщині кількість органічних господарств становить 34, які ведуть свою діяльність на площі 2,3 тис га. Якщо проаналізувати операторів за видами продукції, то у рослинництві їх налічується 10, вирощують ягоди і фрукти – 11, дикороси і переробка – 12 і 1 оператор займається виготовленням засобів захисту рослин. У 2020 р. у Старосамбірському районі Львівської області розпочав свою діяльність органічний кооператив «ОРГАНІК ГАРДЕН».

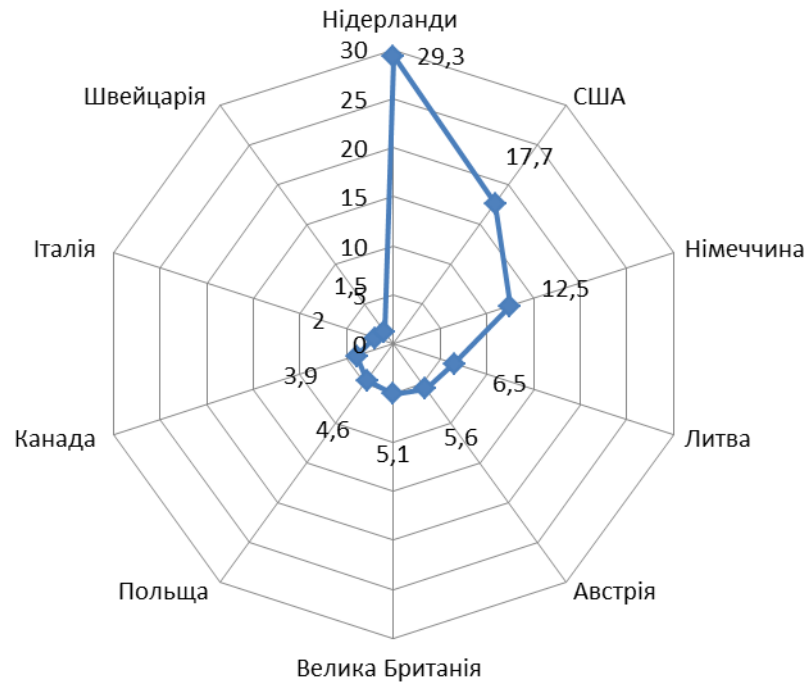

Рисунок 2.9. Топ-10 країн-імпортерів органічної продукції з України, 2020 р.

Побудовано за даними [45]

У 2021 р. затверджено Національна економічна стратегія до 2030 року, де намічена ціль до 2030 р. збільшити площі сільськогосподарських угідь, які відведено під органічне виробництво до 1,3 млн. га (3% від всієї площі сільськогосподарських угідь України). Крім того передбачено збільшити експорт органічної української продукції до 1 млрд доларів США [46].

Варто зауважити, що у країнах ЄС та інших країнах швидко зростає попит на органічну продукцію, а це є позитивним моментом для сільськогосподарських підприємств України, в тому числі й Львівської області. Власне ведення органічного землеробства та виробництв органічної продукції є перспективним напрямком інноваційного розвитку аграрної галузі.

Отже, забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств є важливим завданням як для України, так і для Львівської

області зокрема. Особливу увагу доцільно приділити оновленню технологій та техніки, особливо у фермерських господарствах та середніх господарствах, які не завжди мають достатньо коштів для придбання дорогої техніки. Тому такі господарства мають отримувати дотації або іншу державну підтримку.

2.2. Характеристика чинників впливу на забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств

На інноваційний розвиток підприємств, в тому числі й аграрного сектору, значний вплив мають чинники формування його потенціалу. Вплив чинників може бути як позитивний, так і негативний. Чинники впливу можна розглядати на різних рівнях: макроекономічному, мікроекономічному та внутрішньофірмовому (рис. 2.10).

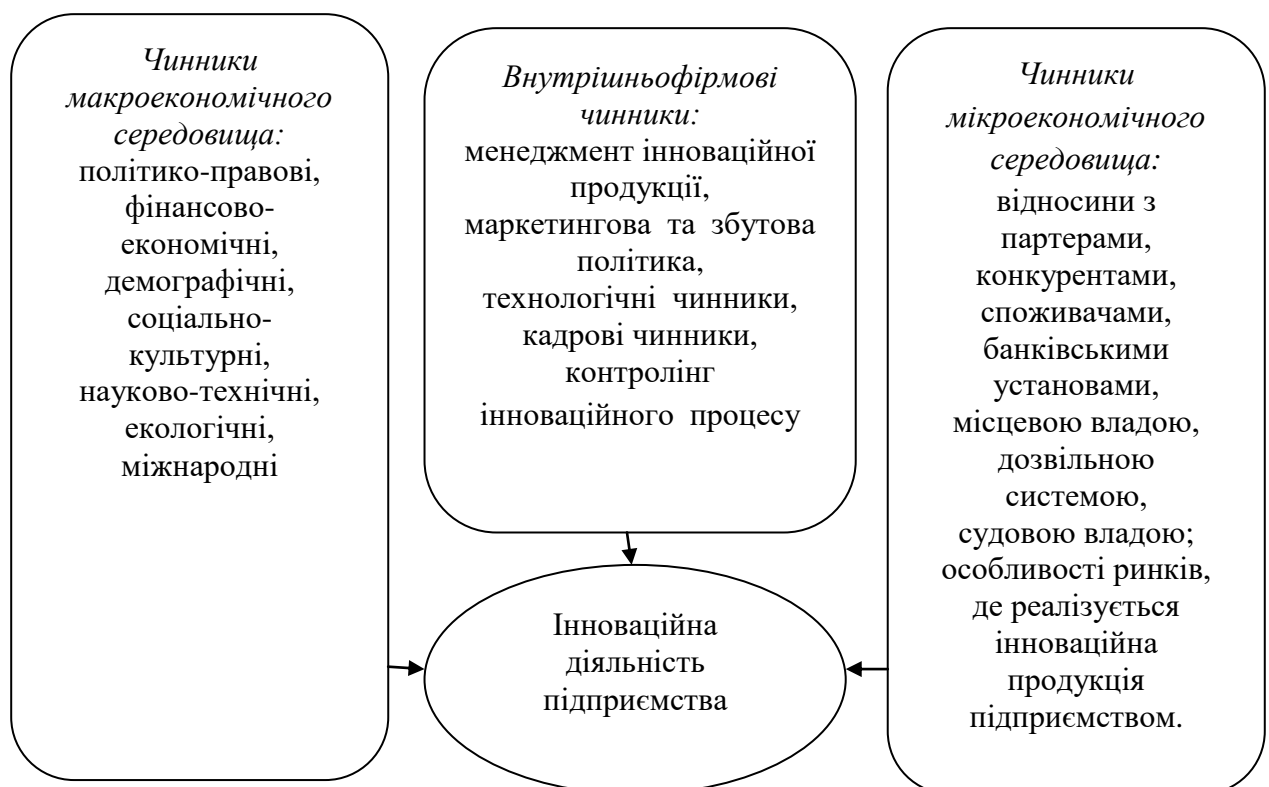

Рисунок 2.10. Чинники впливу на інноваційну діяльність сільськогосподарського підприємства

Внутрішні чинники, що впливають на інноваційний розвиток, є притаманні самому підприємству і залежать від прийняття ним управлінських рішень, організації виробництва тощо. Власне на ці чинники і повинна бути направлена система ефективного управління в частині інноваційного розвитку підприємства.

Кожне підприємство повинно мати розроблену свою інноваційну політику, яка має бути пов'язана із загальною політикою підприємства та стратегією його розвитку. Інноваційна політика є однією з форм стратегічного управління. Вона визначає мету та умови здійснення інноваційної діяльності. Формування інноваційної політики сільськогосподарського підприємства включає такі складові (рис. 2.6).

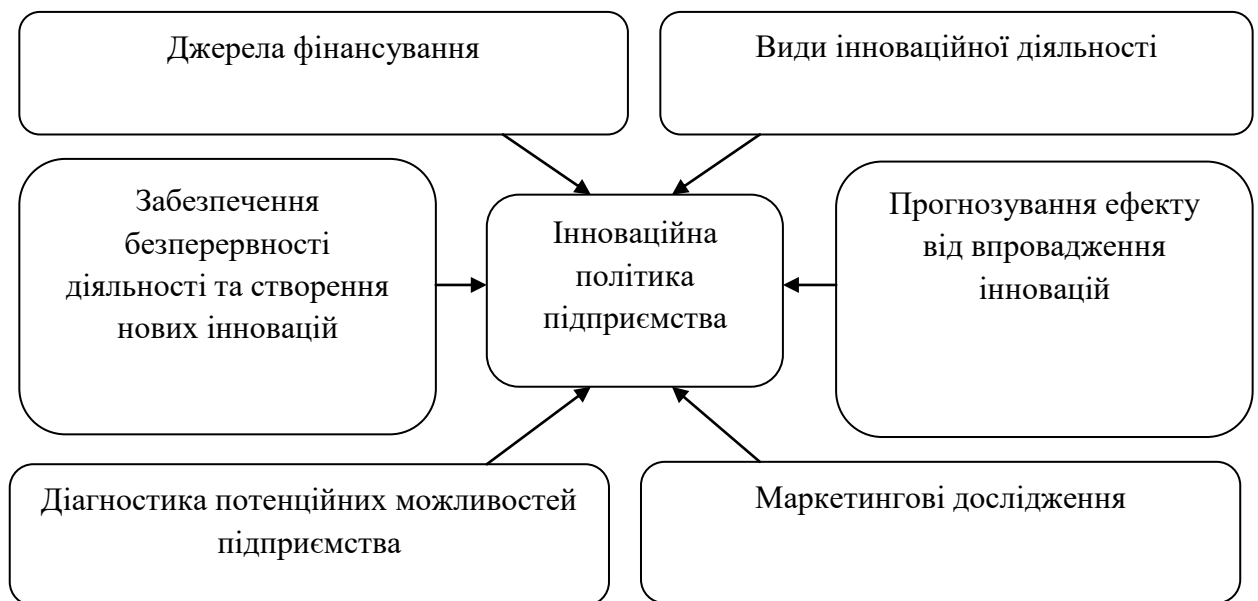

Рисунок 2.6. Інноваційна політика сільськогосподарського підприємства

Складено автором

Інфляційні процеси, які відбуваються протягом досліджуваного періоду, накладають свій відбиток на витратах, які несуть підприємства на виробництво аграрної продукції. Аналіз структури виробничої собівартості засвідчує певні зміни у підприємствах за роками. Такі зміни спричинені

використанням тих чи інших ресурсів у виробничій діяльності підприємств (рис. 2.7).

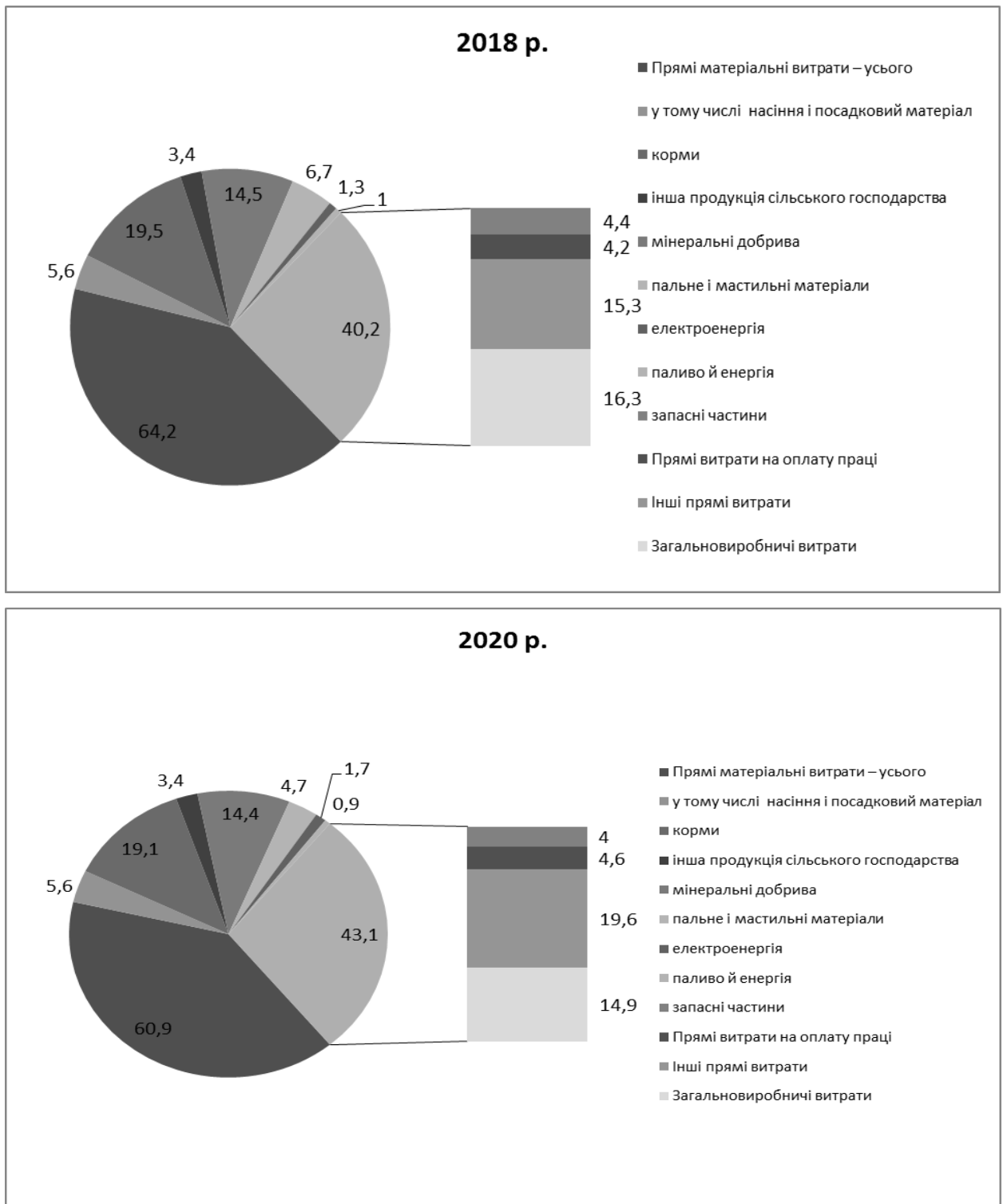

Рисунок 2.7. Порівняльний аналіз структури виробничої собівартості продукції у сільськогосподарських підприємствах області

Побудовано за даними [42]

Аналіз структури витрат на виробництво продукції у сільськогосподарських підприємствах дозволяє зробити висновки про типи чи види інновацій, які впроваджують в свою діяльність підприємства.

Позитивним моментом є зростання частки витрат на оплату праці у загальній структурі витрат. Однак розмір заробітної плати в динаміці має негативний характер (рис. 2.8).

Рисунок 2.8. Динаміка заробітної плати працівників у сільському господарстві Львівської області

Побудовано за даними [42]

З рис. 2.8 бачимо, що до 2018 р. заробітна плата зростала, а вже у наступних роках прослідковується чітка тенденція до зниження і у 2020 р. її розмір становив 8980 грн на одного найманого працівника, що на 11,8% менше, ніж у 2018 р. та 6% від попереднього року. Цей показник є одним з найнижчих серед інших галузей економіки досліджуваного регіону. З цього можна зробити висновки, що у сільськогосподарських підприємствах наявні проблеми в мотивації працівників, оскільки рівень заробітної плати є одним

із мотиваційних чинників. Слабкість мотивації накладає негативний відбиток на функціонування інноваційного процесу на підприємстві.

У структурі витрат на виробництво продукції рослинництва особлива відводиться витратам на мінеральні добрива, внесення яких впливає на зростання урожайності культур (табл. 2.3).

Таблиця 2.3. Динаміка внесення мінеральних добрив (у поживних речовинах) у сільськогосподарських підприємствах Львівської області, кг на 1 га площі

Показники	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.	2019р.	2020р.	2020 р. до 2015 р., %
Сільськогосподарські культури всього	156	163	154	204	127	185	118,6
Зернові та зернобобові (без кукурудзи)	148	167	152	216	122	198	133,8
Кукурудза на зерно	174	188	179	178	126	188	108,0
Технічні культури	166	163	153	194	135	174	104,8
З них: буряк цукровий	387	387	311	405	140	390	100,8
соняшник	64	89	103	137	113	139	Більше в 2 рази
ріпак і кольза	213	210	206	241	188	230	108,0
соя	77	103	90	118	80	96	124,7

Розраховано за даними [42]

У 2020 р. зауважуємо зростання порівняно з 2015 р. внесення добрив на одиницю площі. Варто звернути увагу, що у 2019 р. цей показник був на порядок нижчим порівняно з іншими роками.

Для вдосконалення технології виробництва продукції як рослинництва, так і тваринництва доцільно купляти нову техніку та обладнання, які є більш досконаліми. Аналіз наявності техніки свідчить про те, що сільськогосподарські підприємства не завжди купують нову техніку, яка є дорогою (табл. 2.4).

Таблиця 2.4. Наявність сільськогосподарської техніки (на кінець року) в підприємствах Львівської області, шт.

Вид техніки	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018р.	2019р.	2019 р. до 2015 р., %
Трактори, усього	2407	2251	2258	2359	2317	96,3
Вантажні та вантажопасажирські автомобілі	1513	1352	1269	1834	1759	116,3
Причепи та напівпричепи	1020	821	895	1529	1432	140,4
Плуги	791	749	783	830	830	104,9
Сівалки	818	777	771	738	725	88,6
Машини для захисту сільськогосподарських культур	360	422	379	407	444	123,3
Комбайни та машини зернозбиральні	588	582	535	545	551	95,7
Машини і механізми для приготування кормів	94	95	110	114	124	131,9

Розраховано за даними [42]

Так, у 2020 р. зменшилась кількість тракторів на 3,7% порівняно з 2015 р. Щодо вантажних автомобілів та причепів, то хоча їх кількість зросла порівняно з 2015 р., проте зменшилась проти 2018 р. Це стосується і інших видів техніки. Таку ситуацію можна пояснити тим, що сільськогосподарські підприємства орендують техніку для збору урожаю, або інших видів робіт.

Чинники впливу на інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств мають певні регіональні особливості, які представимо схематично (рис. 2.11).

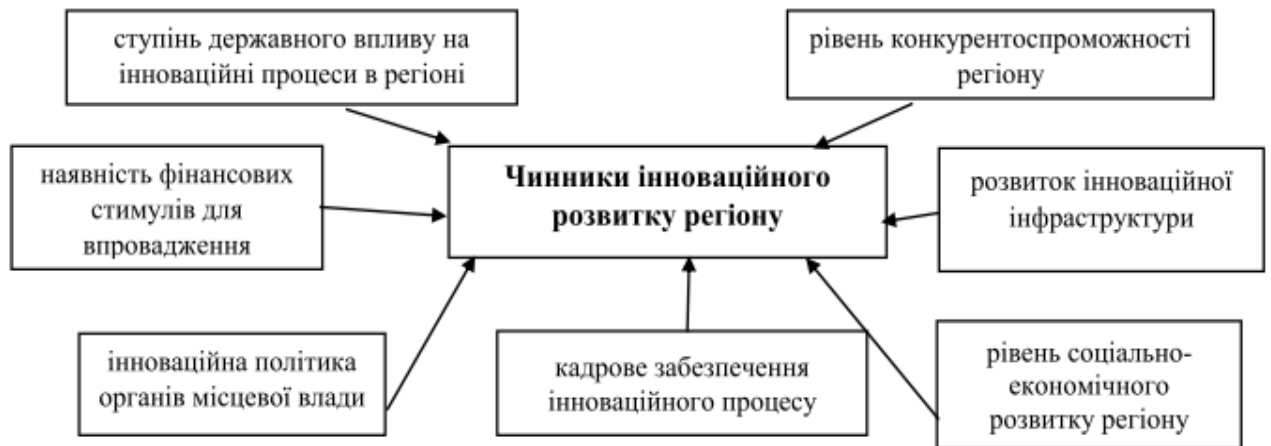

Рисунок 2.11. Чинники інноваційного розвитку регіону

Побудовано на основі [47]

Інноваційний розвиток окремо взятого регіону визначається особливостями та можливостями цього регіону. При цьому варто враховувати обрану модель інноваційного розвитку в даному регіоні і вплив на неї чинників: конкурентоспроможність регіону; інфраструктура інновацій; державна підтримка інноваційного розвитку регіону; роль місцевої влади у інноваційному розвитку; наявність кадрового забезпечення інноваційного процесу; фінансування інноваційної діяльності; економічний розвиток та соціальний розвиток [48].

Серед проблем інноваційного розвитку можна виокремити якість продукції. Ті підприємства, які обрали інноваційний шлях розвитку повинні дбати про високу якість аграрної продукції, щоб забезпечити високий попит на неї. Погоджуємося з Єрмоліною Л.В., яка зауважує «підприємства, що не оновлюють процес виробництва є неефективними, темпи зростання їх витрат переважно вищі від темпів зростання доходів, тому ринкова вартість даних підприємств, як правило, знижена» [49].

Ефективність діяльності підприємств характеризується його фінансовими показниками. Відомо, що коли підприємство веде успішну діяльність, то отримує прибуток, а це дозволяє йому ширше розвивати

виробництво, впроваджувати нові технології, тобто займатися інноваційною діяльністю (табл. 2.5).

Таблиця 2.5. Показники фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області

Показники	2015 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2020 р. до 2015 р., +,-
Чистий прибуток (збиток), млн. грн	-372	1262	728	1488	+1860
% підприємств, що отримали чистий прибуток	84,7	86,1	81,5	82,9	-1,8 пункти
Фінансовий результат прибуткових підприємств, млн. грн	1440	1958	1424	1965	+525
% підприємств, що отримали чистий збиток, млн. грн	15,3	13,9	18,5	17,1	+1,8 пункти
Фінансовий результат збиткових підприємств, млн. грн	1812	696	696	477	-1335
Прибуток до оподаткування, млн. грн	-369	1207	765	1503	+1872

Складено за даними [42]

Досліджуючи фінансову діяльність сільськогосподарських підприємств з'ясували позитивну тенденцію до покращення. Так, у 2020 р. підприємства мали найвищий показник чистого прибутку за весь аналізований період, який становив 1488 млн. грн. Такий результат забезпечили 82,9 % прибуткових підприємств з чистим прибутком 1965 млн. грн. Зауважимо, що у 2015 р. зафіксовано чистий збиток у сумі 372 млн. грн. І хоча у даному році відсоток прибуткових підприємств був високий 84,7%, проте сума їх прибутку не покрила суму збиткових підприємств.

Результативність діяльності підприємств оцінюється відносними показниками, одним з яких є рівень рентабельності. Сільськогосподарські

підприємства є рентабельними коли фінансовий результат від операційної діяльності є більшим від витрат виробництва, в результаті чого підприємства отримують прибуток. Рівень рентабельності операційної діяльності сільськогосподарських підприємств у 2020 р. становив 14,5%, що на 1,7 пункти більше, ніж у 2015 р. та на 11,1 пункти порівняно з попереднім роком (рис. 2.12).

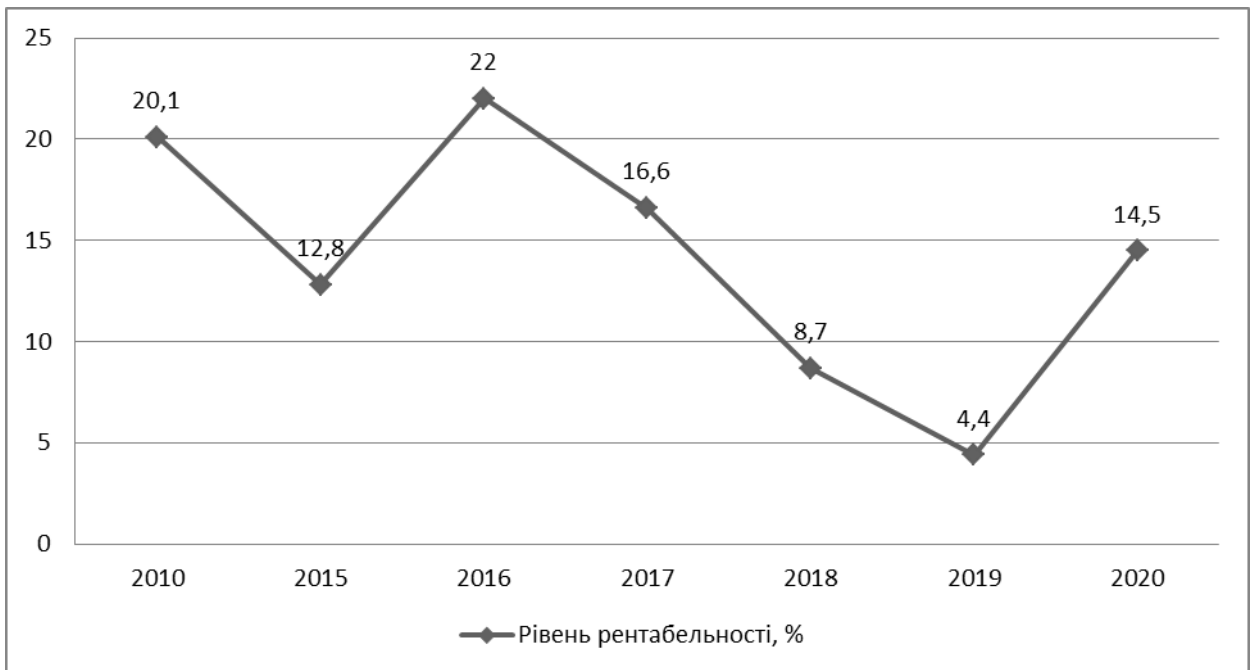

Рисунок 2.12. Динаміка рівня рентабельності операційної діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області

Побудовано за даними [42]

Фінансування інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств може здійснюватись шляхом залучення коштів державних та фінансових інститутів, тобто банками, небанківськими установами, інвестиційними фондами, венчурними фондами тощо.

2.3. Оцінка інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств

Інноваційний процес є системним процесом, який полягає у вдосконаленні виробничих процесів шляхом використання НТП. Впровадження інновацій вимагає гнучкого підходу до наявного ресурсного потенціалу підприємства, а також оновлення ресурсного потенціалу на основі нових технологій (рис. 2.13).

Рис. 2.13. Впровадження інноваційної діяльності та її вплив на ресурсний потенціал підприємства

Сформовано на основі [50]

Визначальною рисою інноваційного сільськогосподарського підприємства є створення і використання нововведень у галузі рослинництва і тваринництва. Такі нововведення мають забезпечити вищі прибутки для підприємства і задовольнити потреби споживачів у новій продукції.

В результаті дослідження виявлено, що структура інноваційної діяльності відбиває основні питання Львівської області (рис.2.14).

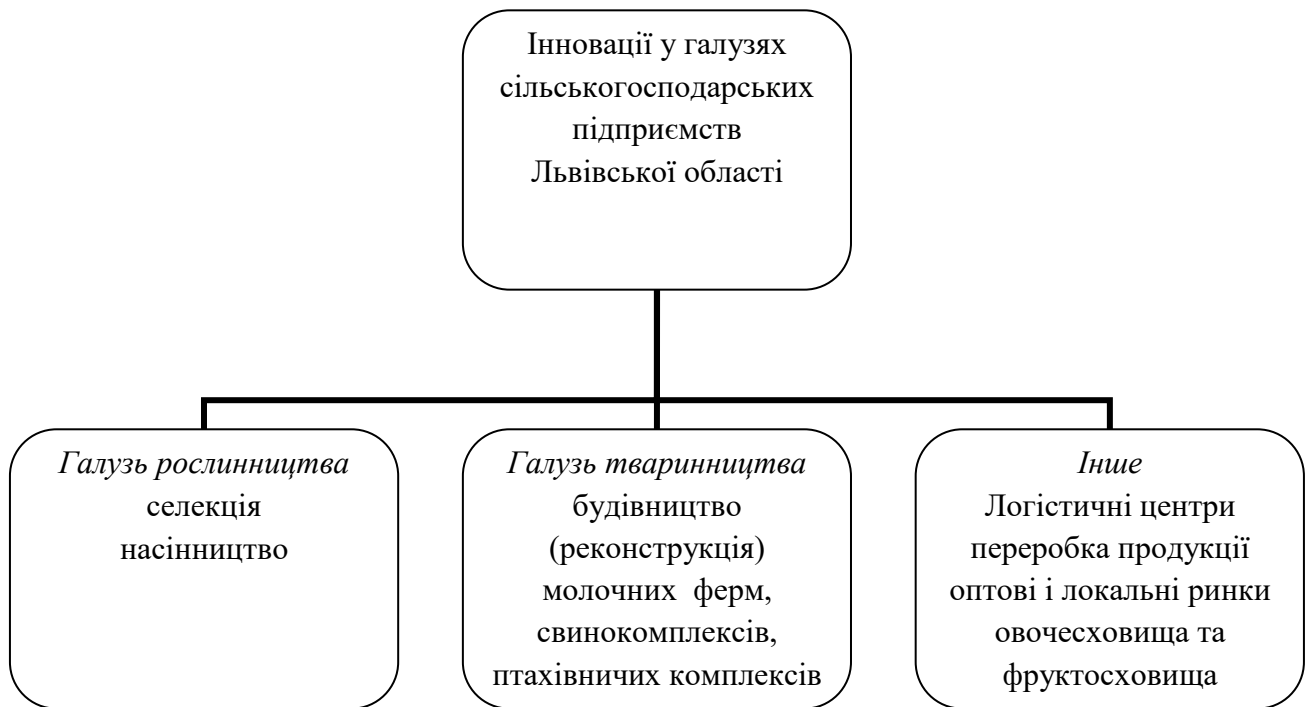

Рисунок 2.14. Створенні інновацій у галузях сільськогосподарських підприємств Львівської області

Складено автором

У рослинництві, для забезпечення ефективності виробництва та конкурентоспроможності продукції, важлива роль відводиться насінництву. Сільськогосподарські підприємства Львівщини використовують районовані сорти насіння, яке пристосоване до природно-кліматичних умов, є стійким до шкідників і забезпечує високу урожайність культур.

Протягом багатьох років галузь тваринництва знаходиться у вкрай важкому стані як в Україні, так і у Львівській області. Виробництво продукції тваринництва, зокрема ВРХ, як вже зазначалося вище, переважає у господарствах населення. Для відродження даної галузі доцільно впроваджувати інноваційні розробки. Успішні інноваційні проекти щодо

створення високотехнологічних комплексів вже реалізовано: у галузі свинарства (ТзОВ «Барком», ТзОВ «Галичина-Захід»); у молочному скотарстві (ПАФ «Білий Стік»); у птахівництві (ВАТ «Птахофабрика Львівська»).

В останні роки у Львівській області суттєво збільшили виробництво овочів та фруктів. В області налічується 182 господарства, які вирощують овочі і фрукти. Тому важливим питанням є зберігання даної продукції, оскільки її притаманне швидке псування. У галузі садівництва одним з найбільш успішних підприємств є ФГ «Ролів-Агро». Дане підприємство у 2020 р. завершило будівництво і ввело в експлуатацію потужне фруктосховище. Крім того, у 2020 р. було введено в експлуатацію ще три фруктосховища потужністю 4,3 тис. тонн. У Львівській області на сьогодні функціонує 14 плодосховищ потужністю 12,5 тис. тонн.

Специфіка інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств пов'язана з особливостями ведення сільського господарства: природно-кліматичними умовами, сезонністю впровадження, високою ризикованістю тощо. Тому поряд з дослідженням інноваційної діяльності варто приділити увагу й інвестиційній діяльності у аграрну галузь.

Поділяємо погляд Токар В.В. «від злагодженого функціонування підприємств на інноваційній основі з належним інвестиційним підґрунтям суттєво залежить макроекономічна рівновага, а також зростання національної економіки» [51].

Сьогодні в Україні, та й у Львівській області, неефективні механізми, що забезпечують сталий розвиток економіки на основі інвестиційно-інноваційної діяльності. Така ситуація викликана несприятливими умовами інвестиційного клімату, які спричиненні неякісними реформами, військовими конфліктами в країні тощо. Це наклало негативний вплив на залучення

інвестицій в економіку сільського господарства області. Схематично надходження капітальних інвестицій подамо на рис. 2.15.

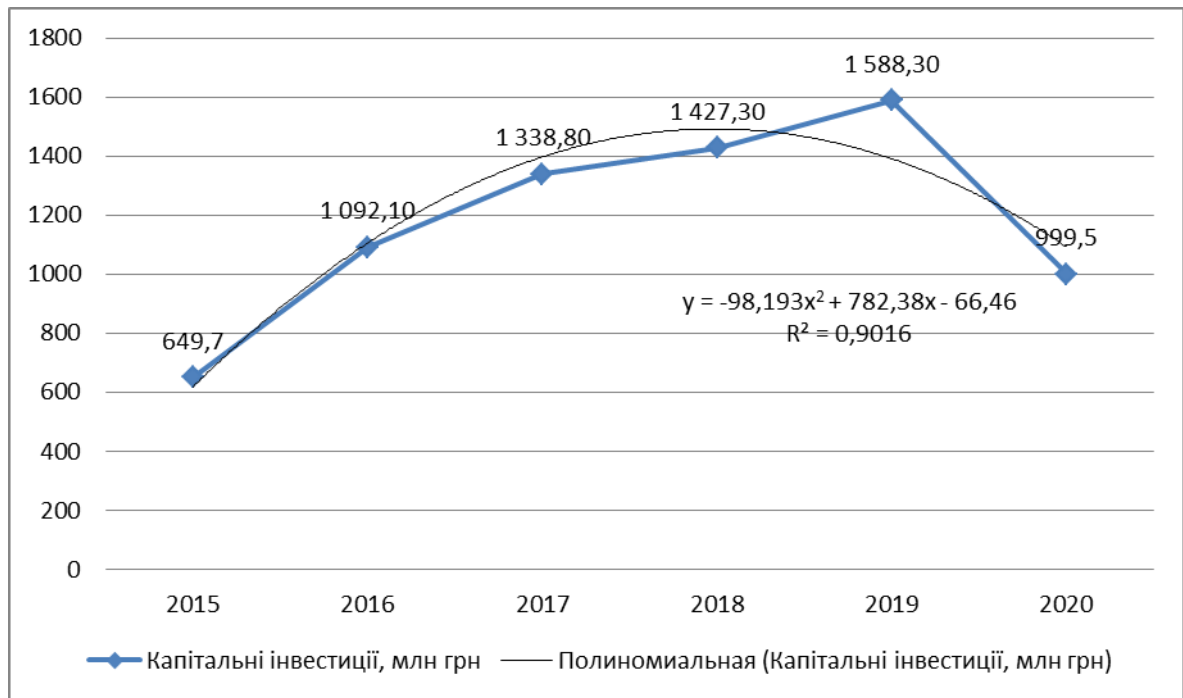

Рисунок 2.15. Динаміка капітальних інвестицій в сільське господарство Львівської області

Побудовано за даними [40]

Якщо до 2019 р. капітальні інвестиції мали тенденцію до зростання і у 2019 р. сягнули позначки 1588,3 млн грн. У 2020 р. їх надходження значно зменшилось на 37,1% порівняно з 2019 р., а порівняно з 2015 р. зросло на 53,8%. Таку динаміку капітальних інвестицій можна описати лінією тренду, яка є поліноміальною.

Щодо ситуації з надходженням іноземних інвестицій у сільське господарство Львівщини, то вона є зворотною п відношенню до капітальних інвестицій (рис. 2.16). З 2015 р. до 2019 р. спостерігаємо щорічний спад, а вже в 2020 р. зростання. У 2020 р. надійшло 36400,8 тис. долл США, що 14,6% більше попереднього року, але й менше 10,5% порівняно з 2015 р.

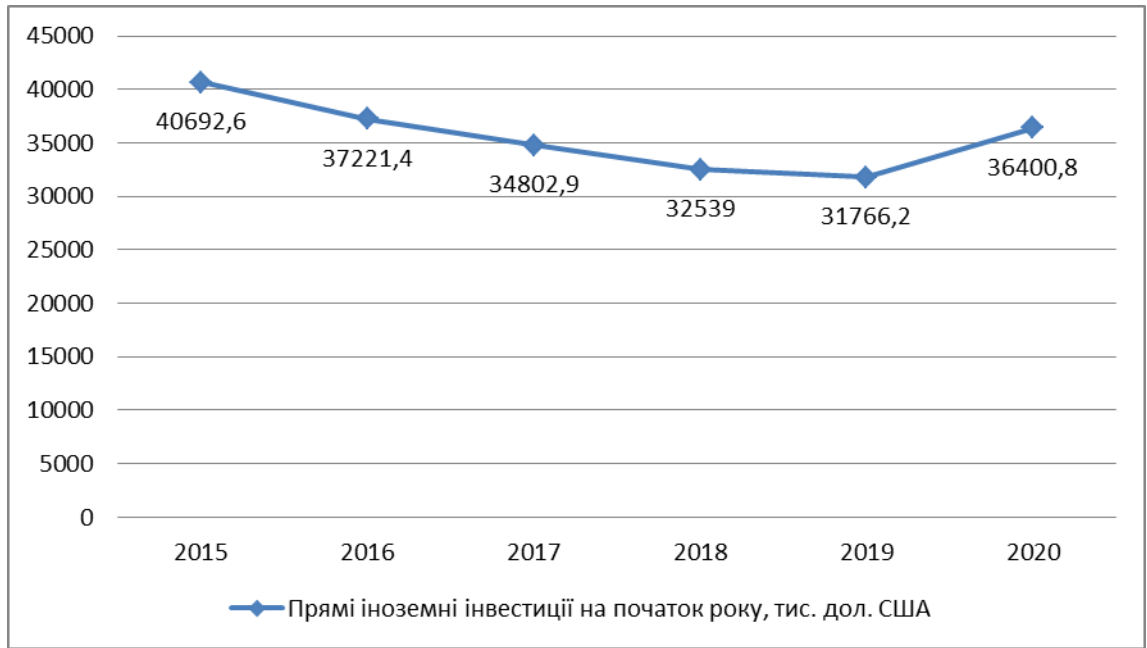

Рисунок 2.16. Динаміка іноземних інвестицій в сільське господарство Львівської області

Побудовано за даними [40]

Іноземні інвестиції мають прямий вплив на розвиток економіки регіону шляхом зміцнення її інвестиційної привабливості, а також просування на міжнародні ринки.

Отже, оцінка інноваційно-інвестиційних процесів регіону дозволить розв'язати проблеми залучення інвестицій та реалізації механізму інноваційного оновлення галузі сільського господарства. Це, в свою чергу, вплине на зростання рівня економічної безпеки та інтеграції в глобальні процеси.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Основні напрямки підвищення економічної ефективності інноваційної діяльності

Галузь сільського господарства – пріоритетна галузь економіки України. Попри складні економічні, політичні умови виробництво сільськогосподарської продукції забезпечило зростання експортного потенціалу країни. Для подальшого підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва впроваджувати інновації, тобто здійснювати модернізація та переоснащення виробництва у сільськогосподарських підприємствах.

Науково-технічний прогрес у сільськогосподарських підприємствах має особливе значення, так як він визначає не тільки перспективи розвитку підприємств, а й їх ефективне функціонування. Це пов'язано з тим, що сільськогосподарському виробництву притаманна значна залежність від природних та кліматичних умов, велика конкуренція, наявність великого проміжку часу між використанням ресурсів на виробництво продукції і отриманням результату тощо.

Інновації у сільськогосподарських підприємствах виконують такі функції:

- сільськогосподарські підприємства, які впроваджують інновації, змінюють власне соціально-економічне становище;
- прискорюють технологічний прогрес;
- забезпечують розвиток вертикальних рядів створення додаткової вартості;
- формують горизонтальні зв'язки між декількома підприємствами;

- підвищується розвиток сільськогосподарського підприємства завдяки зростання виробничих потужностей та освоєння нових ринків [52].

Перспективні напрями інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору передбачають застосування таких інновацій (табл. 3.1).

Таблиця 3.1. Класифікація перспективних напрямів інноваційного розвитку підприємств у сільському господарстві

Типи інновацій	Напрями інноваційного розвитку
Продуктові	виробництво органічної продукції
	виробництво напівфабрикатів та продуктів, що потребують мінімальної розробки
	виращування нових (удосконалених, модифікованих) сортів рослин
	розведення продуктивніших та економічно-ефективніших порід тварин
Технологічні	впровадження безвідходного виробництва
	застосування енергозберігаючих та ресурсозберігаючих технологій на всіх етапах виробництва та зберігання сільськогосподарської продукції
	подовження термінів зберігання сільськогосподарської продукції шляхом упровадження пакування з фунгіцидними властивостями
	використання біотехнологій, які дають змогу одержати нові, корисні й якісніші продукти
Маркетингові	впровадження сучасних технологій маркетингу, реклами та просування
	стимулювання збуту та паблік рілейшнз
Організаційні	застосування сучасних систем контролю якості та сертифікації
	створення механізму взаємодії виробників та зацікавлених сторін під час виробництва та реалізації продуктів харчування
	створення інноваційно-консультативних систем у сфері інноваційної діяльності
	розвиток кооперації і формування інтегрованих структур в АПК
	впровадження нових форм технічного обслуговування і забезпечення ресурсами АПК

Узагальнено автором на основі [52]

В Україні наявний значний науково-інноваційний потенціал у галузі сільського господарства. Функціонує значна кількість науково-дослідних установ, дослідних господарств, експериментальних виробництв тощо. Вони допомагають сільськогосподарським підприємствам у реалізації інноваційної діяльності. Щодо реалізації науково-інноваційного потенціалу регіону, то вона передбачає створення нових напрямів сільськогосподарського виробництва, виготовлення продукції сільського господарства з новими споживчими якостями, освоєння нових сегментів ринку.

Для розвитку інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств виокремимо найважливіші напрями (рис. 3.1).

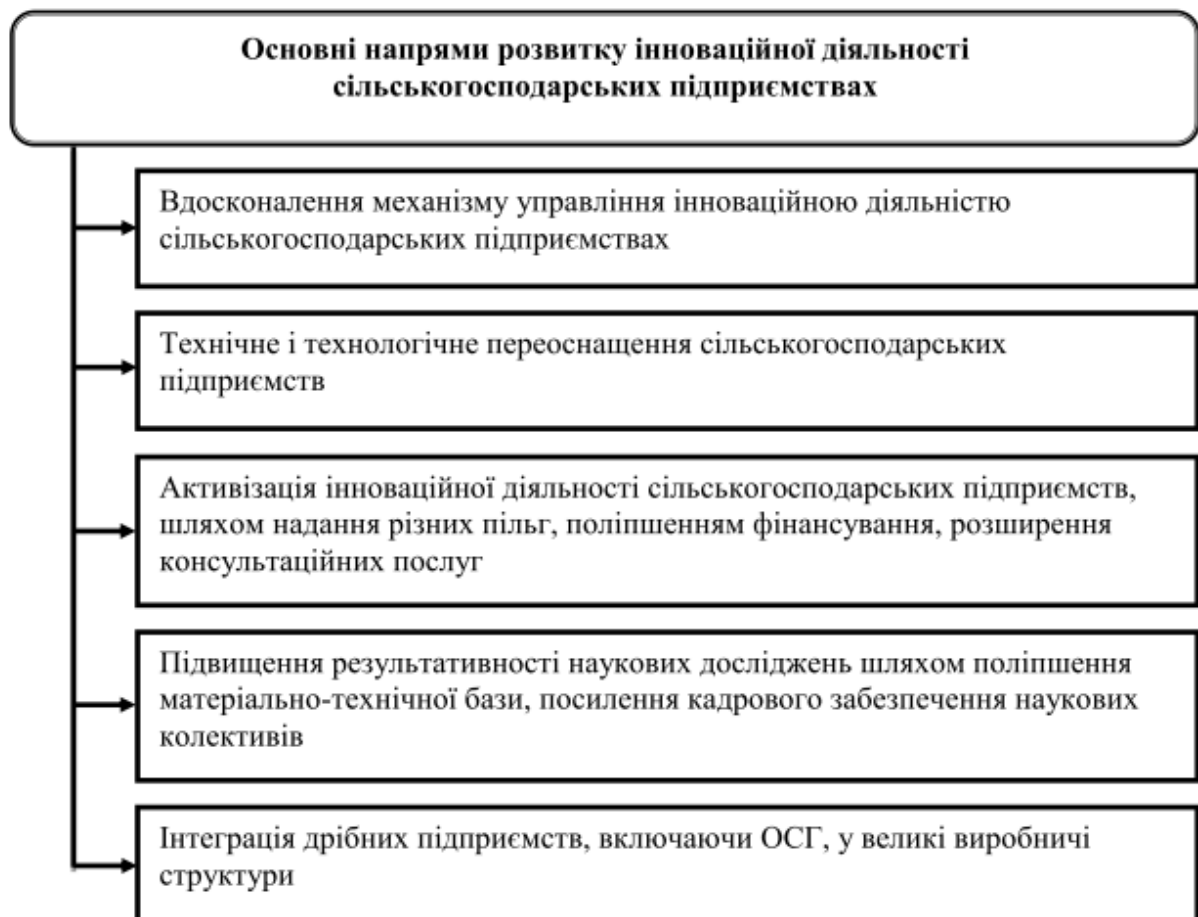

Рисунок 3.1. Напрями, які забезпечать ефективний розвиток сільськогосподарських підприємств на інноваційній основі

Такі напрямки мають розроблятися для кожного регіону (табл. 3.2).

Таблиця 3.2. Напрямки інноваційного розвитку сільськогосподарських суб'єктів господарювання Львівської області

Інновації	Очікувані результати
У рослинництві	
Запровадження нових високоврожайних сортів сільськогосподарських культур, стійких до хвороб, створених на основі використання клітинної інженерії, молекулярної генетики та традиційної селекції	Підвищення урожайності сільськогосподарських культур, поліпшення якості продукції рослинництва
Адаптація високопродуктивних сортів сільськогосподарських культур вітчизняної та іноземної селекції до ґрунтово-кліматичних умов Львівської області	Зниження витрат на впровадження нових високоврожайних культур
Упровадження нових систем землекористування та вологозберігаючих технологій	Збереження родючості ґрунтів, підвищення урожайності сільськогосподарських культур
Упровадження No-till та Mini-till технологій	Суттєве зниження витрат на виробництво. Збереження родючості ґрунтів. Покращення екологічного стану Львівської області
Упровадження ресурсозберігальних систем машин для комплексної механізації технологічних процесів у землеробстві	Підвищення продуктивності праці, зниження собівартості виконання механізованих робіт
Використання високоефективних біопрепаратів для боротьби з хворобами і шкідниками рослин	Підвищення урожайності та якості продукції
У тваринництві	
Утримання високопродуктивних порід сільськогосподарських тварин	Підвищення продуктивності тварин. Поліпшення порідного складу стада
Адаптація сільськогосподарських тварин вітчизняної та зарубіжної селекції для природно-кліматичних умов Львівської області	Зниження витрат на поліпшення порідного складу стада. Підвищення продуктивності тварин
Упровадження безвідходних технологій переробки продукції тваринного походження	Поліпшення асортименту харчової продукції. Зниження витрат на виробництво
Використання нових ресурсозберігаючих систем машин для комплексної механізації технологічних процесів у тваринництві	Підвищення продуктивності праці. Зниження собівартості продукції
Упровадження технічних засобів водопостачання на основі використання поновлюваних природних джерел енергії	Зниження витрат на виробництво тваринницької продукції. Підвищення екологічної безпеки
Удосконалення систем утримання та годівлі тварин	Підвищення продуктивності тварин. Підвищення якості продукції
Розробка нових методів діагностики, профілактики і лікування тварин	Підвищення якості продукції тваринного походження. Підвищення екологічного благополуччя Львівської області

Необхідність розробки напрямків для кожного регіону викликана тим, що вони мають враховувати природно-кліматичні умови, рівень розвитку НТП, особливості здійснення сільськогосподарської діяльності в регіоні, розвиток інфраструктури, наявність інноваційного потенціалу тощо.

У виробництво сільськогосподарської продукції починають впроваджувати такі інновації як датчики (врожайності та біометрія тварин), роботи, гена інженерія та інші. І хоча на сьогодні вони є досить затратними, але через декілька років зможуть себе окупити і приносити прибутки для підприємств.

Загалом, можна виділити, на думку фермерів, такі найкращі інновації (рис. 3.2).

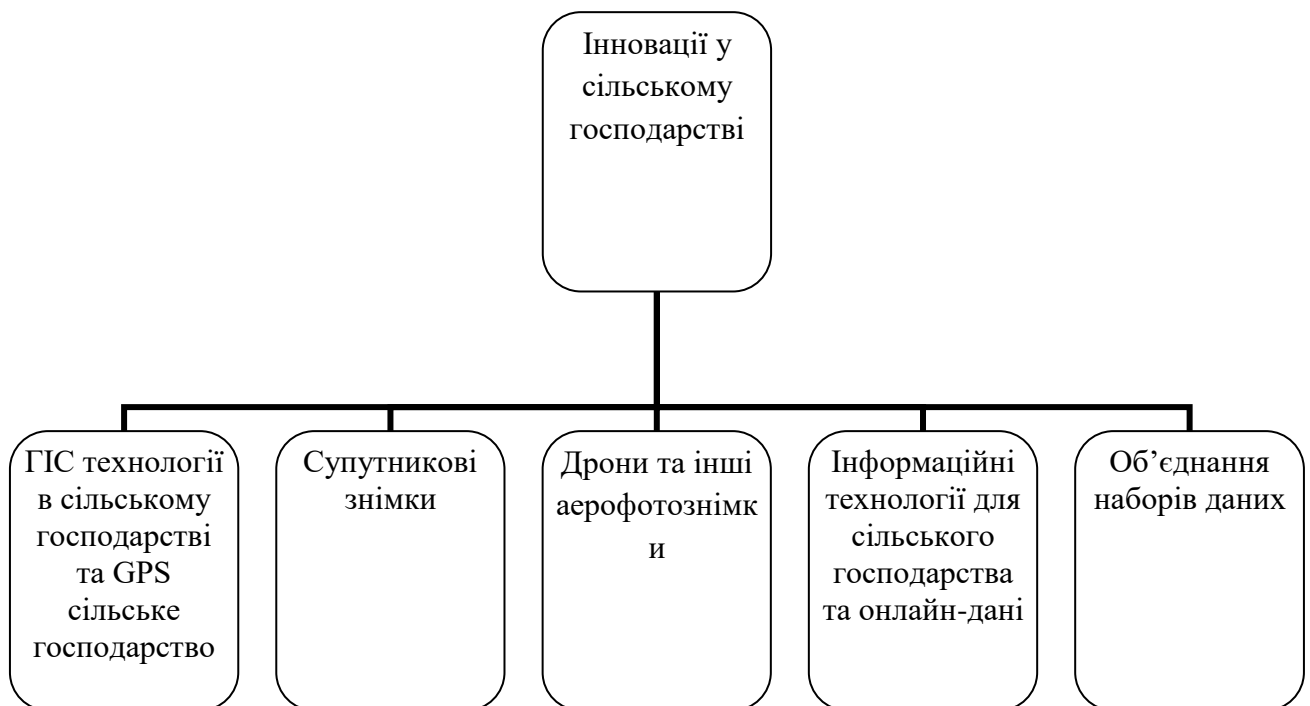

Рисунок 3.2. Новітні технології у сільському господарстві

Так, за допомогою датчиків врожайності можна визначати стан посівів сільськогосподарських культур (висота рослин, забур'яненість), вносити добрива, боротися з шкідниками. При використанні датчиків у тваринництві

(біометрія тварин), то з допомогою нашихників можна в реальному режимі часу контролювати інформацію.

Використання роботів на сільськогосподарських роботах дозволяє вирощувати і збирати продукцію майже без втручання людини.

Також інновацією є використання вертикального землеробства, тобто будівництво вертикальних ферм переважно у містах, які будуть вирощувати продукцію рослинництва і тваринництва.

Отже, для ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств необхідно їх перехід на інноваційну модель розвитку, особливу увагу інноваційній діяльності потрібно приділяти на регіональному рівні.

3.2. Концептуальні засади формування інноваційного потенціалу сільськогосподарських підприємств

Ведення інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств залежить від виконання поставлених завдань. Для цього доцільно створити певну основу, яка допоможе досягнути поставленні завдання та цілі, а також отримати бажаний результат. Важливою умовою є розумне використання інноваційного потенціалу кожного окремого сільськогосподарського підприємства. При цьому важливо врахувати особливості кожного зокрема підприємства, його загальний потенціал, фінансовий стан, економічний стан, зміни у розмірах і діяльності тощо.

Інноваційний потенціал окремого сільськогосподарського підприємства варто розглядати як сукупність умов і ресурсів, за допомогою яких можна здійснювати якісні зміни у інвестиційній діяльності, операційній діяльності, що накладе позитивний відбиток на економічній ефективності і забезпеченні конкурентоспроможності продукції та підприємства.

Погоджуємося з позицією науковців [53], що інноваційний потенціал складається з компонентів (рис. 3.3).

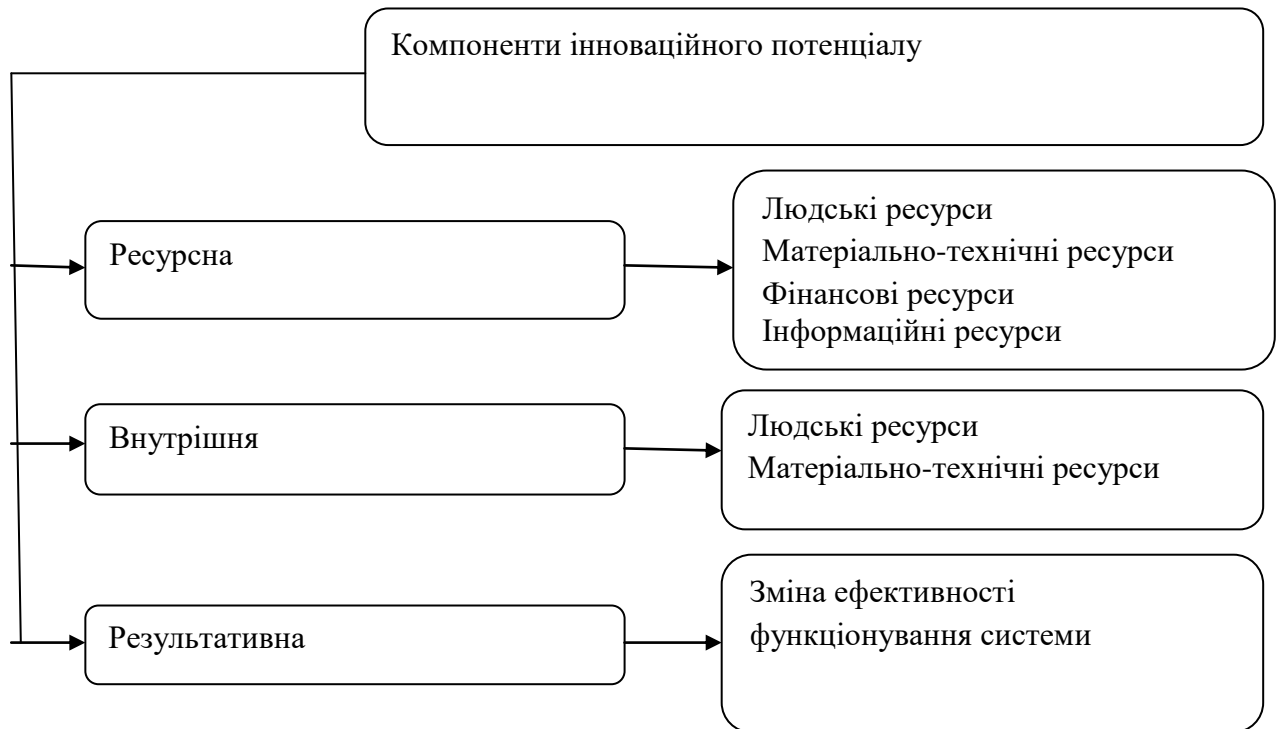

Рисунок 3.3. Компоненти інноваційного потенціалу

Узагальнено автором на основі [53]

Особливо важливим ресурсом є людські ресурси, які відносяться і до ресурсної і до внутрішньої компоненти інноваційного потенціалу. Саме людина, на базі знань, вмінь, навичок, впроваджує нові досягнення у виробничу діяльність підприємства. Названі компонентами інноваційного потенціалу перебувають між собою у тісному взаємозв'язку і системній єдності. Зміни в одній компоненті призводять до змін в інших компонентах.

Інноваційний потенціал потрібно розглядати разом з інвестиційним потенціалом. Слабким місцем у формуванні інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємства є неефективний механізм управління даними економічними процесами. Управління формуванням інноваційно-інвестиційного потенціалу здійснюється у певній послідовності і складається з етапів (рис. 3.3).

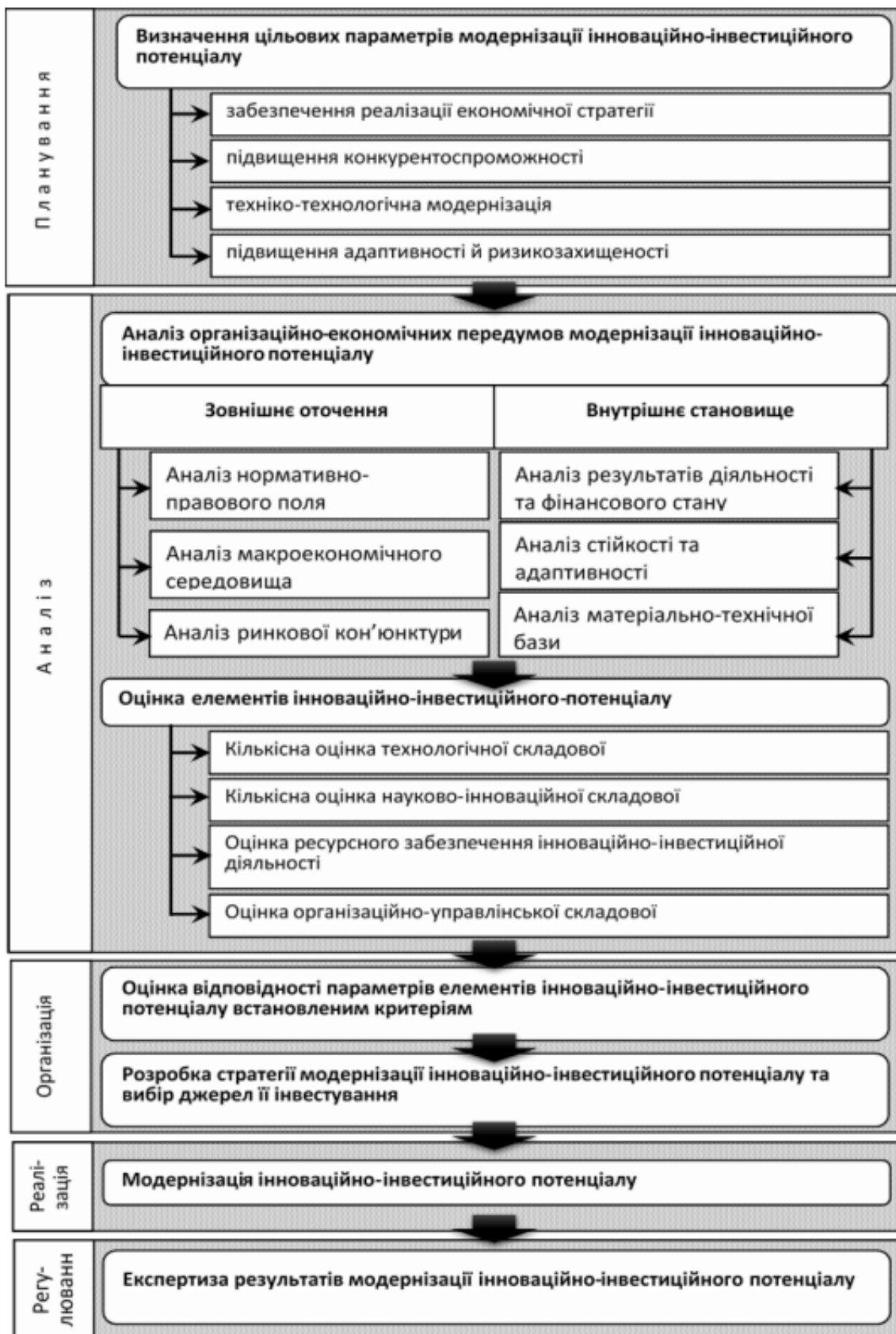

Рисунок 3.4. Механізм формування інноваційно-інвестиційного потенціалу [53].

Управління інноваційним потенціалом ґрунтується на принципах:

- комплексності – суть полягає в дослідженні сукупності показників, що аналізують інноваційний потенціал підприємств;
- системності – розглядає інноваційний потенціал як економічну систему, в якій розглядаються як внутрішні, так і зовнішні зв'язки підприємства ;
- плановості – використання інноваційного потенціалу має здійснюватися не випадково, а за певним планом;
- науковості – при формуванні інноваційної діяльності доцільно враховувати економічні закони та інші нормативно-правові акти;
- достовірності – оцінка інноваційного потенціалу має базуватися на достовірній інформації і не містити викривлень;
- ефективності – всі заходи, спрямовані на формування інноваційного потенціалу підприємства мають бути ефективними та результативними;
- оптимальності – передбачає при оцінці потенціалу враховувати найбільш необхідні елементи, складові;
- об'єктивності – інформація, яка використовується при оцінці інноваційного потенціалу має відображати реальну дійсність;
- точності - оцінка має здійснюватись з використанням точних розрахунків;
- цілеспрямованості – суть полягає в управлінні інноваційною діяльністю підприємства на основі результатів аналітики, прогнозів, розробки конкретних заходів.

Інноваційний потенціал підлягає оцінці, для цього потрібно проаналізувати і узагальнити великий обсяг інформації, насамперед інформаційної бази даних, організаційного і програмного забезпечення тощо (рис. 3.5).

Рисунок 3.5. Механізм оцінки інноваційного потенціалу підприємства

Результатом оцінки інноваційного потенціалу сільськогосподарського підприємства є розробка планів інноваційного розвитку, а також низки заходів з управління рівнем інноваційного потенціалу. Своєчасний аналіз аналітичних звітів, що будуть складатися за результатами оцінки, дозволить вчасно приймати управлінські рішення.

3.3. Формування інноваційної стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств

Інноваційний напрям функціонування сільськогосподарських підприємств є найбільш перспективним у подальшому їх розвитку. Розробка стратегії розвитку підприємства – це його ефективне функціонування у перспективі та досягнення поставлених цілей. Стратегія інноваційного розвитку підприємства та механізму реалізації даної стратегії забезпечує зростання конкурентоспроможності та покращення позицій на ринку [53].

Вибір тієї чи іншої стратегії інноваційного розвитку обумовлюється певними чинниками внутрішнього і зовнішнього середовища, станом розвитку НТП, державною політикою на сучасному етапі в напрямку інноваційної діяльності підприємств. Крім того стратегії розвитку інноваційної діяльності направлені на вирішення важливих економічних і соціальних проблем, з якими стикаються сільськогосподарські підприємства на даному етапі.

Аналіз наукових досліджень щодо стратегій інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств дозволив виокремити складові розвитку:

- інноваційна політика розвитку сільського господарства;
- завдання та мету системи інноваційних трансформацій;
- існуючий виробничий та ресурсний потенціал;
- зміни у полі інституціонального управління;

- важливі напрями реалізації інноваційної політики аграрної галузі;
- здійснення інноваційного потенціалу [53].

Складові інноваційного розвитку підприємства подамо на рис. 3.6.

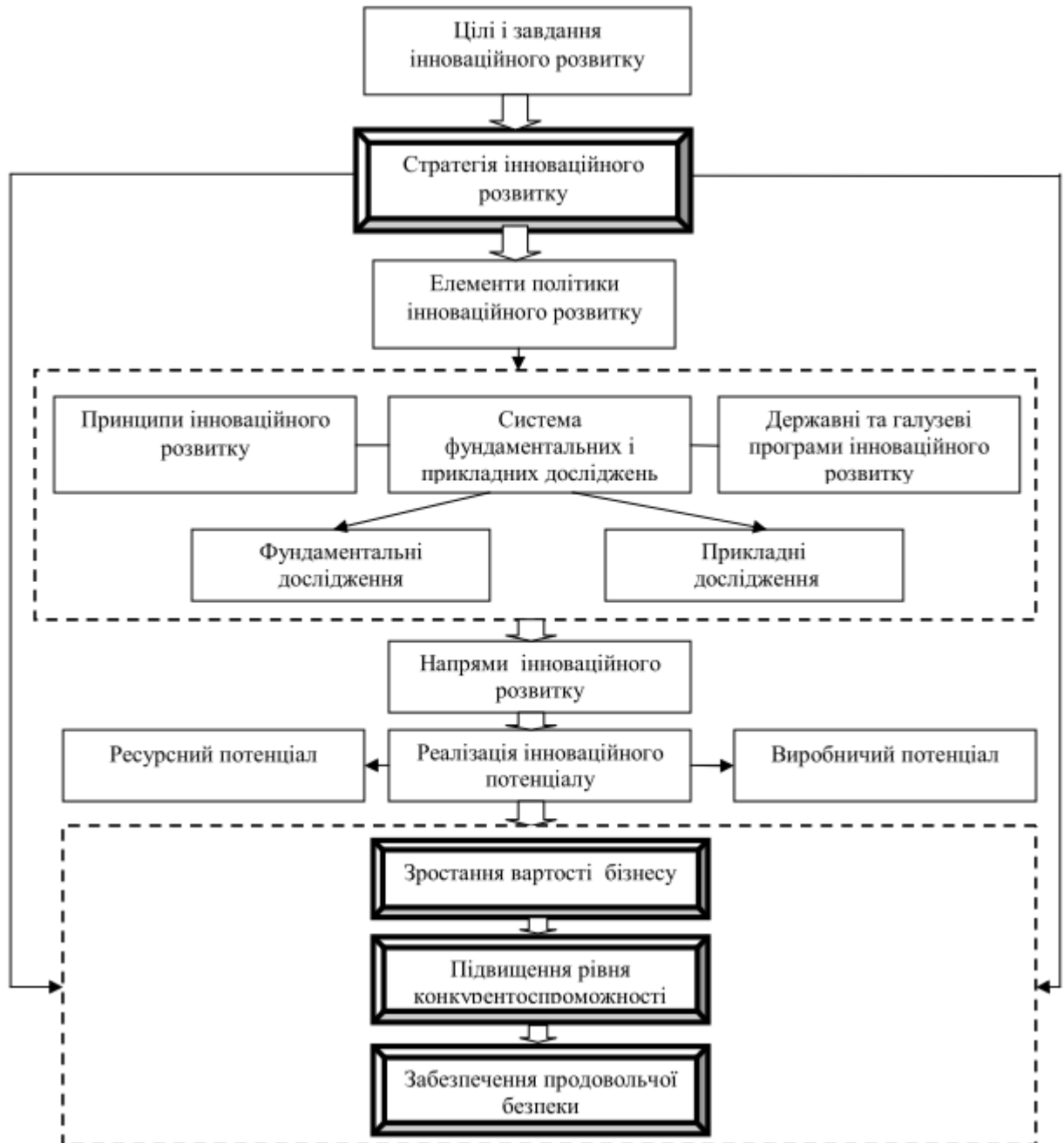

Рисунок 3.6. Складові інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств

Побудовано на основі [53].

Формування регіональної інноваційної стратегії підприємства залежить від територіальних чинників економічного, соціального та інституціонального розвитку певного регіону. Для Львівської області мають бути враховані такі чинники як близькість до кордону з Республікою Польща, розвиток інфраструктури, розвиток підприємницької діяльності та інші притаманні даному регіону особливості. Етапи формування стратегії інноваційного розвитку Львівської області подамо на рис. 3.7.

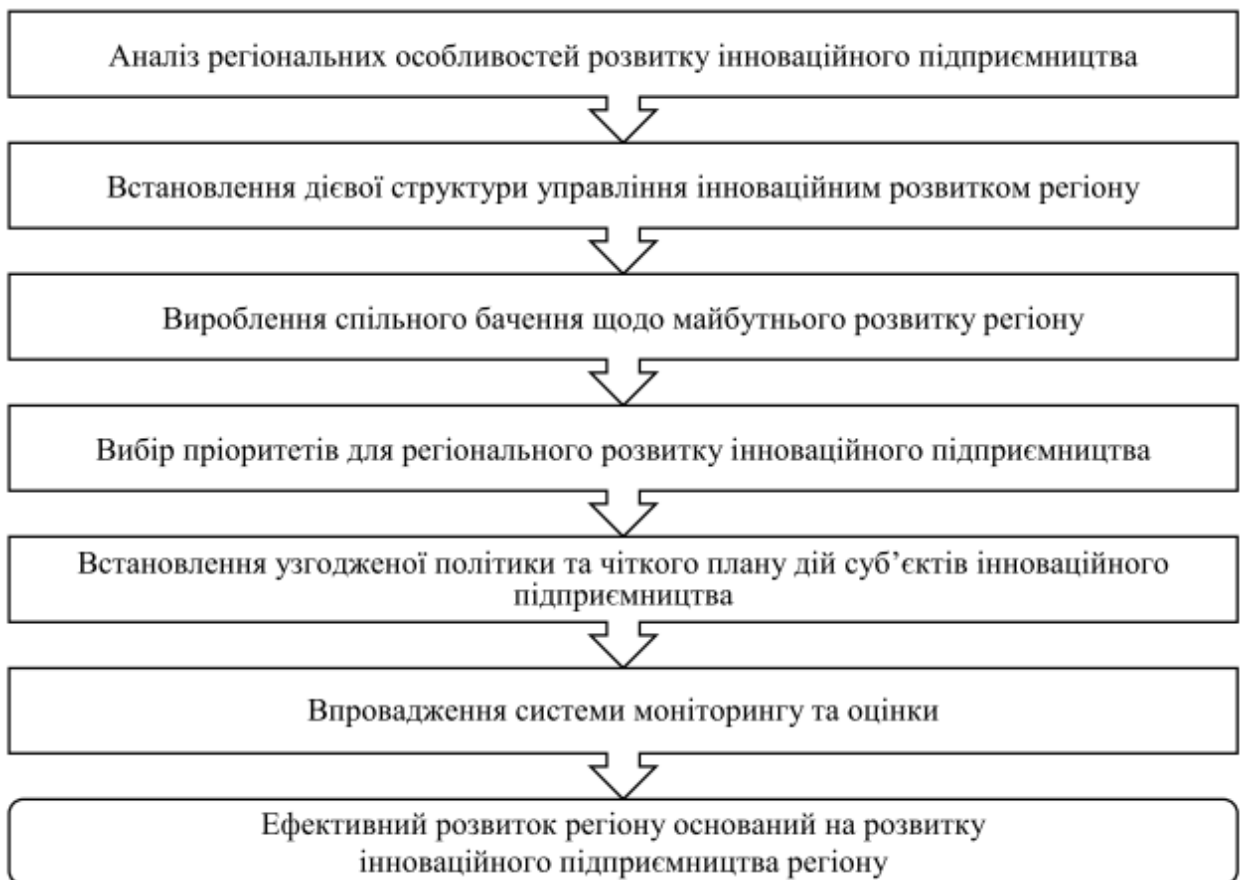

Рисунок 3.7. Етапи формування стратегії інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств Львівської області

Побудовано автором

Дані етапи перебувають у тісному зв'язку між собою. Стратегії інноваційного розвитку на регіональному рівні повинні розв'язати проблеми щодо визначення пріоритетів у розвитку того чи іншого регіону. Розробляючи стратегію потрібно врахувати інноваційну політику на рівні

регіону, країни та на міжнародному рівні. При цьому доцільно врахувати діючу на момент розробки стратегії нормативно-законодавчу базу (рис. 3.8).

Рисунок 3.8. Регіональна інноваційна стратегія розвитку підприємств

Складено автором

Для формування регіональної інноваційної стратегії варто застосувати такий метод як SWOT-аналіз, який характеризує вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на діяльність сільськогосподарських підприємств, визначаючи їх сильні та слабкі сторони і оцінюючи при цьому їх можливості та загрози (табл. 3.3).

Таблиця 3.3. SWOT-аналіз (стратегічний) інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств Львівської області

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> 1. Наявність сільськогосподарських угідь. 2. Сприятливі природно-кліматичні умови для ефективного ведення сільськогосподарського виробництва. 3. Компактність розташування сільськогосподарських підприємств. 4. Наявність вищих навчального закладів та інших науково-дослідних установ. 5. Високий фаховий рівень керівників та спеціалістів. 6. Використання новітньої техніки та технологій. 7. Участь у програмах Європейського Союзу. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Низька матеріально-технічна база підприємств, знос основних фондів. 2. Нестача кваліфікованих спеціалістів. 3. Низький рівень заробітної плати працівників, що зайняті в сільському господарстві. 4. Низька питома вага інноваційної продукції в загальному обсязі сільськогосподарського виробництва. 5. Диспаритет цін. 6. Недосконале нормативно-правове забезпечення. 7. Недостатній обсяг інвестицій в аграрну галузь. 8. Недостатність державної підтримки. 9. Відсутність достатньої кількості коштів для впровадження передових технологій. 10. Ризикованість кредитування.
Можливості	Загрози
<ol style="list-style-type: none"> 1. Забезпечення потреб продукцією місцевих сільськогосподарських товаровиробників. 2. Створення кластерів. 3. Створення сприятливого інвестиційного клімату. 4. Вирішення питань кадрової політики. 5. Підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції. 6. Упровадження ресурсозберігаючих технологій в рослинництві. 7. Технічне переоснащення, модернізація тваринницьких приміщень. 8. Застосування кращих світових практик. 9. Реалізація грантів для інноваційної діяльності. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Нестабільність ринку сільськогосподарської продукції. 2. Загострення економічної та політичної кризи. 3. Зміна клімату, деградація ґрунту через інтенсивний обробіток ґрунту. 4. Конкуренція сільськогосподарської продукції інших регіонів. 5. Високі відсоткові ставки в банках. 6. Зростання вартості мінеральних добрив, енергоносіїв, паливно-мастильних матеріалів та ін. 7. Нестабільність законодавчої бази. 8. Міграція інтелектуальних кадрів за кордон. 9. Незахищеність інвесторів.

Складено автором

Використання методу SWOT-аналізу дає змогу: встановити певні закономірності для розробки стратегії розвитку підприємств; визначити ключові параметри інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств Львівщини; гармонізувати відповідно до нормативно-правового

поля та директив ЄС стратегічні напрями розвитку підприємств області на інноваційній основі; узагальнити управлінські рішення щодо формування інноваційного потенціалу у сільськогосподарських підприємствах Львівської області на новому, значно якіснішому рівні.

Варто визначити об'єкти, які мають забезпечити реалізацію стратегії інноваційного розвитку регіону, до них належать:

- 1) Львівська обласна державна адміністрація;
- 2) Львівська обласна рада;
- 3) Департаменти агропромислового розвитку ЛОДА;
- 4) районні, міські, селищні, сільські ради;
- 5) сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства, кооперативи;
- 6) об'єднання місцевих органів самоврядування;
- 7) об'єднані територіальні громади;
- 8) агенції регіонального розвитку;
- 9) громадські організації тощо.

Підводячи підсумки можемо стверджувати, що ефективна реалізація інноваційних стратегій підприємств регіону передбачає наявність відповідних ресурсів та стимулів і повинна враховувати чинники, притаманні даному регіону, його особливості та специфіку.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

4.1. Аналіз стану охорони праці

Законодавчими актами, які визначають основні положення про охорону праці є загальні закони України, та спеціальні законодавчі акти. До загальних законів належать Конституція України, Закон України «Про охорону праці», Кодекс законів про працю України, Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату непрацездатності» та ряд інших. Відповідно до цих законодавчих документів прийняті нормативно – правові акти, які носять загальний характер, а також певні галузеві правила, норми, стандарти, інструкції та інші документи обов'язкові для виконання.

Відповідно до Закону України «Про охорону праці» державне управління умовами і охороною праці у сільськогосподарському виробництві здійснює Міністерство аграрної політики та продовольства, а також інші центральні органи виконавчої влади. На виконання вимог законодавства з метою координації, вдосконалення роботи з охорони праці і контролю за цією роботою в головних управліннях агропромислового розвитку райдержадміністрацій та на підпорядкованих їм підприємствах створюються служби охорони праці [56].

Служба охорони праці управління агропромислового розвитку покликана здійснювати оперативно-методичне керівництво по роботі з охорони праці: розробляти плани роботи з метою створення безпечних умов праці; організовувати проведення навчання і перевірку знань по питаннях охорони праці посадових осіб і спеціалістів; розробляти нормативні акти з охорони праці, які діють в межах району; надавати методичну допомогу

стосовно розробки нормативних актів для підприємств; здійснювати відомчий контроль за функціонуванням системи управління охороною праці підприємств; контролювати дотримання чинного законодавства та нормативних актів з охорони праці тощо.

Аналогічно на кожному сільськогосподарському чи переробному підприємстві створюється служба охорони праці, яка залежить від кількості працюючих. Відповідно до законодавства, в одних підприємствах – це спеціаліст з охорони праці, а в інших – особа, що виконує обов'язки в порядку сумісництва, маючи відповідну підготовку. В окремих малих чи фермерських господарствах і підприємствах з кількістю працівників менше 20, функції інженера з охорони праці виконує на договірних засадах сторонній спеціаліст з відповідною підготовкою.

Система управління охороною праці (СУОП) у аграрних підприємствах району базується на сукупності взаємопов'язаних науково-технічних, організаційно-правових та інших заходів спрямованих на забезпечення безпеки, збереження здоров'я і працездатності працівників в процесі їх праці. Загальне керівництво СУОП покладається на начальника управління. Керівництво роботою за виконанням вимог законодавчих та нормативних актів з охорони праці, надання методичної допомоги сільськогосподарським підприємствам району покладено на головного спеціаліста з охорони праці. Керівництво роботою по дотриманню нормативних актів з охорони праці по галузях виробництва покладено на начальників відділів управління, відповідних галузей.

Одним із важливих завдань у сільськогосподарському виробництві є створення роботодавцем безпечних умов праці для працівників.

На підприємствах розроблені і використовуються низка інших нормативних актів, положень, наказів, інструкцій з питань охорони праці. Роботодавець наказом чи розпорядженням затверджує усі розроблені

нормативні акти, які регламентують питання охорони праці. Одним з таких є посадові інструкції керівника і спеціалістів підприємства. У цих інструкціях обумовлені завдання, обов'язки і права кожної посадової особи у його виробничій діяльності, а одним з основних є наявність в інструкції розділу, де обумовлені організація роботи, права і обов'язки відповідного спеціаліста з питань охорони праці.

Інструкції з охорони праці також розробляються відповідно до специфіки виробництва і затверджуються керівником підприємства. Порядок розробки, затвердження, введення в дію та перегляду їх регламентується «Положенням про розробку інструкцій з охорони праці». в роботі використовуються інструкції з охорони праці для працюючих за професіями і видами робіт. До першого виду інструкцій відносяться інструкції з охорони праці для водія автомобіля, для тракториста-машиніста та інші. В той же час тракторист-машиніст виконує різноманітні роботи по обробітку ґрунту, посів, збиранню культур, тому відповідно розробляються інструкції з охорони праці по видах робіт, тобто при виконанні кожної роботи у сільськогосподарському виробництві

При проведенні перевірок у сільськогосподарських підприємствах Львівської області були встановлені певні недоліки щодо стану охорони праці, а саме:

- при натягуванні дроту з драбин не виконуються правила по техніці безпеки, що може спричинити певні травми;
- технічний огляд сільськогосподарської техніки проводиться не регулярно. Це стосується насамперед тракторів, комбайнів. Їхні несправності можуть призвести до аварій і нещасних випадків;
- спецодяг та засоби захисту потребують оновлення;
- періодичні інструктажі та інструктажі на робочих місцях не завжди проводять своєчасно, є потреба покращення робіт з охорони праці (щодо

організації, планування робіт, контролю за станом умов праці на робочих місцях) та поновлення інформації з охорони праці у підрозділах підприємств з наявними небезпечними виробничими чинниками тощо.

Згідно «Положення про службу охорони праці» службу охорони праці управління агропромислового розвитку облдержадміністрації представляє головний спеціаліст з охорони праці, пожежної безпеки та безпеки дорожнього руху. Служба охорони праці організовує свою роботу на підставі затвердженого начальником управління «Положення про службу охорони праці», у якому чітко визначено її функціональні обов'язки і права щодо забезпечення умов праці на робочих місцях. Оцінка рівня травматизму проводиться на основі наступних показників (табл. 4.1).

Таблиця 4.1. Оцінка рівня травматизму та виникнення гострих професійних або хронічних отруень і захворювань

Показник	Спосіб розрахунку	Значення параметрів
Показник частоти травматизму, $P_{чт}$	$P_{чт} = T \times 1000/P$	T – кількість випадків травматизму за звітний період;
Показник тяжкості травматизму, $P_{тт}$	$P_{тт} = D_t/T$	P – середньоспискова чисельність працівників; D_t – кількість днів непрацездатності через травми
Показник втрати працездатності $P_{нт}$ через травми	$P_{нт} = 1000 \times D_t/P$	D_t/P - число людино-днів непрацездатності
Частота випадків захворювань $P_{чз}$, ,	$P_{чз} = Z \times 100/P$	Z – кількість випадків захворювань за звітний період;
Показник важкості захворювань $P_{вз}$,	$P_{вз} = D_z/3$	D_z – кількість днів непрацездатності через захворювання працівників за цей же період; P – загальна кількість працюючих
Показник втрат працездатності $P_{дз}$ через хвороби	$P_{дз} = D_z \times 100/P$	

Основні показники з охорони праці подано в таблиці 4.2.

Таблиця 4.2. Основні показники стану охорони праці у сільському господарстві Львівської області

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2020 р. до 2018 р. %
Середньооблікова кількість штатних працівників, осіб	11279	10571	10861	96,3
Фактично витрачено на 1 працюючого, грн.	310	400	520	167,7
Кількість нещасних випадків	18	20	17	94,4
Кількість днів непрацездатності	140	141	132	94,3
Показник частоти травматизму	1,6	1,9	1,6	100,0
Показник тяжкості травматизму	7,6	7,0	7,8	102,6
Показник втрат (непрацездатності)	12,2	13,3	12,5	102,5

Таким чином, проаналізувавши стан охорони праці, бачимо, що показники частоти, тяжкості і втрат від травматизму є невисокими, тому важливе місце у підприємствах району відведено питанням створення й підтримки здорових в безпечних умов праці. Водночас, необхідно створити такі умови у підприємствах, які б гарантували повну безпеку працюючих, за яких максимальна продуктивність праці відповідала б найменшим затратам енергії організму людини. Необхідно впроваджувати у виробництво найновішу техніку, реалізовувати заходи, що спрямовані на профілактику професійних захворювань, травматизму та підвищення культури виробництва, тобто такі, що гарантують безпеку та здорові умови праці.

4.2. Планування заходів з покращення охорони праці та їх фінансування

Фінансування заходів, спрямованих на покращення умов праці здійснюється за власні кошти аграрних підприємств та за необхідності позичені кошти. Впровадження таких заходів направлене на нормалізацію безпеки та умов праці на робочих місцях, що в кінцевому варіанті спрямоване на підвищення продуктивності праці та фінансових результатів.

В Управлінні АПР Львівської області проводиться оперативне і річне планування заходів з охорони праці. Оперативні плани включають заходи з покращення охорони праці, а також заходи з виконання робіт у напружений період. Такі плани складають на період до 3 місяців. До комплексних планів включають заходи зі зниження виробничого травматизму та професійних захворювань, покращення умов праці. Комплексні плани є довгостроковими, терміном на 5 років. План формують у вигляді окремого документа. Він затверджується правлінням та відправляється вищестоящій організації.

Для ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств в області необхідно розробити та реалізувати план заходів. Він дозволить зменшити рівень травматизму, покращити умови праці. Такий план заходів має включати:

- дотримання технологічних режимів господарських операцій і процесів;
- якісні та своєчасні планові обслуговування та ремонти обладнання і машин;
- контроль за роботами з відкритим вогнем;
- належне освітлення, температуру повітря, теплове випромінювання;
- наявність у працівників засобів індивідуального захисту;
- додержання режиму праці та відпочинку.

Реалізація запропонованих заходів буде мати позитивний вплив на охорону і безпеку праці (табл. 4.3.)

Таблиця 4.3. Заходи з покращання охорони праці і витрати коштів, тис.грн

Зміст заходів	Вартість робіт	Відповідальний за виконання запланованих заходів
Проведення медоглядів визначених категорій працівників	28,0	Керівник
Проведення для працівників навчань з пожежної безпеки	30,0	Керівник
Поновлення на місцях наглядної агітації	16,0	Керівник
Придбання засобів захисту для працівників	35,0	Керівник
Планується коштів	109	

Керівники тих сільськогосподарських підприємств, за результатами перевірки з охорони праці в яких виявлено недоліки, повинні більше уваги приділяти плануванню заходів з охорони праці. Вони також зобов'язані ознайомити працівників з правилами поведінки під час пожеж, з особливостями користування протипожежних засобів, а також основами надання першої медичної допомоги до приїзду лікаря тощо.

Планування заходів з охорони праці є оперативне, поточне і перспективне. При плануванні таких робіт використовуються:

- плани організаційно-технологічних заходів, що спрямовані на покращення умов праці;
- матеріали щодо атестації робочих місць;
- плани економічного та соціального розвитку підприємства;
- матеріали щодо розслідування нещасних випадків на підприємстві;
- рекомендації комісії з охорони праці.

Підприємствам у фінансовому плануванні, що складається щороку, необхідно планувати кошти на охорону праці, які доцільно спрямовувати для скорочення кількості робочих місць зі шкідливими умовами праці для запобігання нещасних випадків, зменшення захворюваності та покращення

умов праці, а це в кінцевому результаті вплине на підвищення ефективності виробництва.

За результатами дослідження встановлено, що на сільськогосподарських підприємствах області виділяється незначна частина коштів на охорону праці, що пов'язано з фінансовими труднощами підприємств.

4.3. Визначення економічної ефективності заходів з покращання охорони праці

Результатами реалізації заходів з охорони праці є економічний і соціальний ефекти. Економічний ефект показує як належна організація праці впливає на збільшення обсягу випуску продукції та фінансові результати підприємства. Соціальний ефект проявляється в покращення умов праці робітників, зменшенні травматизму і захворювань тощо.

Для оцінки економічної ефективності заходів з поліпшення стану охорони праці доцільно порівняти наслідки травматизму і затрати на такі заходи до їх впровадження та після. Заходи з поліпшення стану охорони праці також спричиняють підвищення продуктивності праці та ефективності виробництва.

Ефективність запланованих заходів на підприємстві з удосконалення охорони праці виражається у покращанні показників виробничого травматизму, що підвищує прибутковість підприємства. Щоб визначити ефективність запланованих заходів варто оцінити рівень травматизму, виражений у грошовій формі, до виконання планів і після них.

Матеріальні втрати від захворювань і виробничого травматизму можна визначити за формулою [57]:

$$M_3 = P_T + P_{л}, \quad (4.1)$$

де M_3 - загальні матеріальні витрати, грн.;

P_L - матеріальні наслідки виробничих захворювань, грн.

P_T - матеріальні наслідки травматизму, грн.

Матеріальні результати травматизму (P_T) складаються з розрахунків за непрацездатність в результаті отриманого травматизму (P_1), вартості недоотриманої продукції, що сталось в результаті відсутності робітника через нещасний випадок (P_2), витрати (P_3) на лікування хворих, доплати за потерпілим за переведення їх на легшу роботу, виплати членам сімей, додаткові затрати на навчання нових кадрів тощо [57].

Такий розмір виплати за непрацездатність, пов'язану з виробничим травматизмом (P_1 , грн.) можна визначити за формулою:

$$P_1 = Z_{CP} \cdot P_{P,дн.}, \quad (4.2)$$

де Z_{CP} - усереднена вартість оплати листа непрацездатності (тобто середня зарплата потерпілого за день), грн.;

$P_{P,дн.}$ - кількість робочих днів працівника, що втрачено внаслідок травматизму.

Вартість недоотриманої продукції внаслідок виробничого травматизму (P_2 , грн.):

$$P_2 = V_d \cdot P_{P,дн.}, \quad (4.3)$$

де V_d – вартість виробітку працівника в середньому за день, грн.

Економічний ефект заходів з поліпшення умов праці визначається за формулою [54]:

$$E = P_d + C_L - K, \quad (4.4)$$

де P_d - додаткова продукція, яка випущена в результаті зменшення виробничого травматизму та захворюваності, грн.;

C_L - кошти, що зекономлені на оплаті лікарняних листків, шляхом зменшення виробничого травматизму та захворюваності, грн.;

K - сума коштів, що затрачено на заходи з попередження нещасних випадків та захворювань, грн.

Розмір К складається із вартості витрат на спецодяг, протипожежні заходи, ремонт системи освітлення, встановлення вентиляції та інші витрати.

Ще одним із важливих показників є окупність вкладень (С, років), що визначається за формулою:

$$C = K / E \quad (4.12)$$

Економічну ефективність заходів розрахуємо в таблиці 4.4.

Таблиця 4.4. Економічна ефективність заходів з поліпшення безпеки праці

Показник	Значення показника
Затрати праці в результаті виробничого травматизму і захворювань, дні	170
Втрати від захворювань, грн.	35421
Втрати від травматизму, грн.	19541
Матеріальні витрати в результаті захворювань і виробничого травматизму, грн.	54962
Економічний ефект від впровадження заходів щодо покращання охорони праці, грн.	28200
Сума коштів для покращання охорони праці, грн.	39480
Термін окупності вкладених вкладень, роки	1,4

З врахуванням коштів, зекономлених на оплату лікарняних листків у результаті зниження виробничого травматизму і захворюваності, а також суми коштів у 39,5 тис. грн на заходи щодо попередження нещасних випадків та захворювань, термін їх окупності складе 1,4 року.

4.4. Безпека в надзвичайних ситуаціях

Актуальність проблеми природно-техногенної безпеки населення України і її території в останні роки обумовлене тривожною тенденцією зростання числа небезпечних явищ, промислових аварій та катастроф, які призводять до значних матеріальних втрат, пошкодження здоров'я та загибелі людей. У зв'язку з цим зростає роль цивільного захисту населення від наслідків надзвичайних ситуацій різного походження.

Відповідальність за організацію та стан цивільної оборони на підприємствах відповідно до Закону України «Про Цивільну оборону України» і Положення про органи управління в справах цивільної оборони несуть керівники підприємств.

Безпосередньо організатори з охорони праці підприємств забезпечують працівників засобами індивідуального та колективного захисту і організовують здійснення евакуаційних заходів, створюють органи для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та забезпечує їх готовність до практичних дій, виконують інші заходи цивільної оборони і несуть, пов'язані з цим матеріальні та фінансові витрати в порядку та обсягах, які передбачені законодавством України.

Можливими небезпеками природного характеру на території Львівської області є буревії, грози, затоплення, смерчі, урагани. А до техногенних небезпек можна віднести вибухи, пожежі, транспортні аварії, розлиття отрутохімікатів. У разі виникнення стихійних лих та надзвичайних ситуацій необхідно своєчасно оповістити населення, провести комплекс заходів, які повинні забезпечити укриття населення в захисних спорудах, його евакуацію, медичний, радіаційний і хімічний захисти, а також захист від впливу біологічних засобів ураження.

При ліквідації наслідків аварій, стихійних лих проводяться рятувальні та інші невідкладні роботи щодо усунення безпосередньої загрози життю та здоров'ю людей, відновлення життєзабезпечення населення, запобігання або зменшення матеріальних збитків. Необхідністю є також проведення захисту сільськогосподарських тварин, тобто укриття їх у герметичних приміщеннях.

Слід відмітити, що згідно з Законом України «Про Цивільну оборону України», запобігання надзвичайним ситуаціям природного і техногенного характеру, ліквідація їх наслідків, максимальне зниження масштабів втрат і збитків є загальнодержавною проблемою і одним із найважливіших завдань

органів виконавчої влади і управління всіх рівнів.

Завданнями цивільної оборони є: оповіщення, евакуація, надання сховищ і їх обладнання, рятувальні роботи, медичне обслуговування.

Для профілактики попередження і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій необхідно розробити детальні плани ліквідації аварій та катастроф, а також плани рятувально-аварійних заходів [58].

Що стосується комплексу організаційних заходів на підприємствах з метою попередження, запобігання та проходження надзвичайних ситуацій, необхідно: збирати та аналізувати інформацію про надзвичайні ситуації; створити та раціонально використовувати резерви матеріальних і фінансових ресурсів; проводити навчання та тренування населення способів захисту в разі виникнення надзвичайної ситуації.

Отже, у надзвичайних ситуаціях підприємства повинні працювати за наперед розробленим комплексом заходів. Важливим питанням на сьогодні залишається проведення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, вдосконалення системи відшкодування збитків населенню під час стихійних лих та виділення додаткових коштів державою на розробку відповідних дій.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

На основі проведеного дослідження щодо з питань інноватизації виробничих процесів на сільськогосподарських підприємствах можна сформулювати висновки:

1. Впровадження інноваційних технологій сприяє підвищенню ефективності господарської діяльності підприємств, а також забезпечує економічне зростання економіки. На підставі узагальнення наукових підходів до розуміння сутності інноваційного розвитку підприємства запропоновано визначення даного поняття як процесу позитивних змін в діяльності підприємства, який полягає у перетворенні новацій, як правило, у формі нових ідей, в інновації з метою забезпечення економічного, соціального та екологічного ефекту.

2. В інноваційному процесі немаловажна роль відводиться державі, саме регулювання інноваційної діяльності здійснюється через державну інноваційну політику, яка визначає та підтримує пріоритетні напрями розвитку економіки. Необхідність втручання держави в інноваційну діяльність пояснюється довгою тривалістю науково-виробничого процесу та доволі високими витратами на інноваційні продукти.

3. Проаналізувавши механізми стимулювання інноваційної діяльності виявили, що їх є досить багато, але особлива увага належить економічному механізму, основними інструментами якого є: заробітна плата, ціна, різного роду податки, орендна плата тощо. Механізм стимулювання інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств є частиною моделі інноваційного розвитку сільського господарства, економіки певного регіонів та країни в цілому. Такий механізм має забезпечити сталий розвиток підприємства, і при цьому має бути ефективним для нинішнього покоління і не приносити шкоди для майбутнього покоління. Інноваційний механізм має

бути направлений на економію природних і матеріальних ресурсів і сприяти зростанню добробуту населення.

4. Проведено аналіз господарської діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області та їх здатність до інноваційного розвитку. Встановлено, що частка сільськогосподарських підприємств в усьому обсязі продукції сільського господарства у 2020 р. склала 47,7%, а господарств населення – 52,3%. В результаті дослідження виявлено збільшення інноваційної активності сільськогосподарських підприємств, які націлюють свою діяльність на підтримку інноваційного розвитку та намагається покращити свої позиції на ринку.

5. Досліджено, що результатом продуктової інновації є вирощування у сільськогосподарських підприємствах Львівщини сої та соняшнику, які є не типовими для даного регіону культурами. Проте, зміна природно-кліматичних умов та агротехнічні умови вплинули на отримання високих показників урожайності даних культур, які є на рівні, а в окремих роках і вищими, порівняно із середніми показниками по Україні. Головним індикатором ефективності інновацій, який направлений на удосконалення технології виробництва є підвищення урожайності сільськогосподарських культур. Аналіз урожайності культур у сільськогосподарських підприємствах вказує на значні темпи її зростання.

6. У галузі тваринництва інноваційні технології знайшли застосування переважно у таких галузях як свинарство та птахівництво. Доведено, що забезпечити високу технологічну ефективність виробництва можна швидше у галузі рослинництва, тоді як у тваринництві, через значну тривалість виробничого циклу, цей процес є значно складнішим, особливо це стосується молочного скотарства (90% молока виробляється у господарствах населення).

7. Встановлено, що у діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області переважно мають місце технологічні інновації, які являють собою нові технології створення продуктів, товарів чи послуг. Також знайшли застосування продуктові інновації, тобто такі, які включають впровадження продукції, яка є новою або суттєво поліпшеною. До такого типу інновацій, крім вирощування сої та соняшнику, належить виробництво органічної продукції сільськогосподарськими підприємствами. У Львівській області функціонує 34 органічних господарств, які ведуть свою діяльність на площі 2,3 тис га.

8. Для забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств Львівської області запропоновано напрями, які є притаманними даному регіону і враховують природно-кліматичні умови, рівень розвитку НТП, особливості здійснення сільськогосподарської діяльності, розвиток інфраструктури, наявність інноваційного потенціалу тощо. Вказано на ефективність застосування таких інновацій як дрони, ГІС технології, GPS сільське господарство, супутникові знімки тощо.

9. Досліджено інноваційний потенціал сільськогосподарських підприємств та управління ним. Встановлено, що результатом оцінки інноваційного потенціалу є розробка планів інноваційного розвитку, а також низки заходів з управління рівнем інноваційного потенціалу.

10. Подано етапи формування регіональної стратегії інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. Стратегії інноваційного розвитку на регіональному рівні повинні розв'язати проблеми щодо визначення пріоритетів у розвитку того чи іншого регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 липня 2002 р. № 40-IV. URL: <http://www.portal.rada.gov.ua> (дата звернення: 20.12.2021).
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. Київ : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
3. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком : [навч. посіб.] 2ге вид., перероб. і доп. Суми : Університетська книга ; Київ: Княгиня Ольга, 2005. 324 с.
4. Василенко В. О., Шматько В. Г. Інноваційний менеджмент : навч. посібник. Київ : Центр навч. літ-ри «Фенікс», 2003. 440 с.
5. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2001. 608 с.
6. Лапін М.І. Теорія і практика інноватики. М. : Логос, 2008. 120 с.
7. Покропивний С.Ф. Інноваційний менеджмент у ринковій системі господарювання. *Економіка України*. 1995. № 2. С. 22–26.
8. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом. Київ : Вид-во «Лібра», 2002. 472 с.
9. Стадник В.В., Йохна М.А. Інноваційний менеджмент: [навч. посіб.] Київ : Академвидав, 2006. 464 с.
10. Саблук П. Т. Інноваційна модель розвитку аграрного сектору економіки України та роль науки в її становленні. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*. 2011. № 2. С. 200-208.
11. Чухрай Н., Патора Р. Товарна інноваційна політика: управління інноваціями на підприємстві : підручник. Київ : Вид-во «Кондор», 2006. 398 с.

12. Щербань В. М., Козубенко Л. Д. Товарна інноваційна політика : навч. посібник. Київ : Вид-во «Кондор», 2006. 400 с.
13. Шумпетер Й. Історія економічного аналізу. Л., 2000, С. 39-40.
14. Портер М. Конкурентна стратегія. Методика аналізу галузей і конкурентів; [пер. з англ. І. Мінервін]. 3-е изд. М.: Альпіна Бізнес Букс, 2007. 453 с.
15. Кот О.В. Теоретичні аспекти інноваційного розвитку аграрного сектору економіки та його організаційно - економічне забезпечення. *Проблеми науки*. 2008. №9. С. 30-37.
16. Рудь В.О. Інноваційний розвиток підприємства. URL: <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/8631/1/305-307.pdf> (дата звернення: 25.12.2021).
17. Дейнеко Л.В., Іртищева І.О. Формування моделі інноваційного розвитку агропродовольчої сфери: національні інтереси і регіональні особливості. *Збірник наукових праць. Економічні науки*. Чернівці : Книги – XII, 2010. Вип. 6. С. 141-148.
18. Адаменко О.А. Концептуальні засади інноваційного розвитку підприємств. *Наукові праці Національного у-ту харчових технологій*. 2010. № 35. С. 5-10.
19. Мороз О.С. Формування системи показників для оцінювання інноваційного розвитку підприємства. *Економіка*. 2012. № 3(40). С. 263-266.
20. Волобуєв Г. С. Сутність та передумови інноваційного розвитку підприємств. *Економічний вісник Донбасу*. 2016. № 3. С. 213-217.
21. Підкаміний І. М., Ціпурінда В. С. Системні фактори впливу на інноваційний розвиток підприємства. *Ефективна економіка*. 2011. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_3_4. (дата звернення: 10.12.2021).

- 22.Федулова І. В. Синергетична еволюційна модель інноваційного розвитку підприємства. *Наук. пр. нац. ун-ту харч. технологій*. 2010. №36. С. 114-118.
- 23.Рогоза М.Є., Вергал К.Ю. Стратегічний інноваційний розвиток підприємств: моделі та механізми : монографія. Полтава : РВВ ПУЕТ, 2011. 136 с.
- 24.Крамської Д.Ю. Кучинський В.А. Аналіз та удосконалення економічного змісту понять інновації і інноваційний розвиток. *Вісник НТУ «ХП»*. Серія: *Технічний прогрес і ефективність виробництва*. Харків : НТУ «ХП», 2013. № 22(995). С. 22-33.
- 25.Олійник О.В., Сідельнікова І.В. Інноваційна діяльність: особливості розвитку і активізації в аграрному виробництві. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*. Серія: *«Економіка»*. 2017. Вип. 17. С.73-82.
- 26.Бойчук А. Б. Сутність інноваційних програм та їхня типологія. *Галицький економічний вісник*, Тернопіль: ТНТУ, 2015 Том 49. № 2. С. 90-100.
- 27.Груба Г.І. Розвиток інноваційної діяльності в Україні : теорія, методологія, стратегія державної політики: монографія. Київ: ДКС центр, 2009. 363 с.
- 28.Федулова Л.І. Інноваційна економіка: підручник. Київ: Либідь, 2006. 480 с.
- 29.Котельбан С. В. Сутність, методи та інструменти державного регулювання інноваційної діяльності. *Економіка та держава*. 2017. № 4. С. 115-118.
- 30.Чорна М.В., Глухова С.В. Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємств : монографія. Харків : ХДУХТ, 2012. 210 с.

- 31.Школа І. М., Бутирська І. В. Інноваційний менеджмент : навчальний посібник. Чернівці : Книги ХХІ, 2010. 312 с.
- 32.Захарченко В. І., Корсікова Н. М., Меркулов М. М. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 448 с.
- 33.Ілляшенко С. М. Інноваційний менеджмент : підручник. Суми : Університетська книга, 2010. 334 с.
- 34.Шебаніна О. В., Рибачук В. П. Інноваційний розвиток аграрного сектора економіки: пріоритети забезпечення та регулювання : монографія. Миколаїв : МНАУ, 2019. 211 с.
- 35.Пілявоз Т. М. Методологічні підходи щодо оцінювання інноваційного розвитку підприємства. *Ефективна економіка*. 2012. № 4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1085&p=1> (дата звернення: 05.11.2021).
- 36.Умеров Р.Е. Принципи і методи оцінювання ефективності інноваційної діяльності малого й середнього бізнесу. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. № 11. С. 108-115.
- 37.Маслак О.І., Квятковська Л.А. Основні етапи оцінювання стратегічного потенціалу підприємства. *Регіональна економіка*. 2012. № 1. С. 91-97.
- 38.Полянська А.С. Сучасні підходи до оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2010. № 684. С. 175-180.
- 39.Тисько М.М. Інноваційний потенціал підприємства як основа його розвитку. *Приазовський економічний вісник*. 2017. Випуск 3 (03). С. 54-58.
- 40.Сайт Головного управління статистики у Львівській області. URL: <http://www.lv.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 28.12.2021).

41. Комплексна програма підтримки та розвитку сільського господарства у Львівській області на 2021-2025 роки. URL: <http://loda.gov.ua>. (дата звернення: 22.12.2021).
42. Сільське господарство Львівської області 2020. Статистичний збірник. Головне управління статистики у Львівській області, Львів 2021. 141 с.
43. Помірча О.М. Продуктові та процесові інновації та їх вплив на господарське становище промислових підприємств. *Глобальні та національні проблеми економіки. електронне фахове видання*. Випуск 12, 2016. URL: <http://global-national.in.ua/archive/12-2016/70.pdf> (дата звернення: 20.12.2021).
44. Сиротюк Г.В., Юськів М.П. Досвід Німеччини у розвитку біоекономіки. *Засади реформування економічної системи країни в контексті міжнародного співробітництва: збірник тез наукових робіт учасників Всеукр. наук.-практ. конф. м. Одеса, 9 листопада 2019 р.)* / ГО «Центр економічних досліджень та розвитку». О.: ЦЕДР, 2019. С. 34-38.
45. Федерація органічного руху України. [online] Доступно: <http://organic.com.ua>. (дата звернення: 20.12.2021).
46. Національна економічна стратегія на період до 2030 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 03 березня 2021 р. № 179. [online] Доступно: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179> (дата звернення: 15.12.2021).
47. Доценко О.Ю. Рівень інноваційного розвитку регіонів України та фактори, які його формують. *Економічний вісник НГУ*, 2010. №4. С. 25–35.
48. Таран С. Ф. Чинники розвитку інноваційного підприємництва регіону. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 5. С. 46–51.

49. Гук О.В., Мельник А.В. Фактори впливу на інноваційну діяльність підприємств. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 23 квітня 2020 р.). С. 164–165.
50. Улянченко О. В. Ресурсний потенціал аграрного сектора економіки України: управлінський аспект. Суми: Видавництво «Довкілля», 2010. 383 с.
51. Токар В.В. Інноваційно-інвестиційна діяльність промислових підприємств та економічна безпека України: Моногр. Київ: ТОВ «ПанТот», 2013. 305 с.
52. Демиденко Л.М. Організаційно-економічні напрями інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 20. Ч. 1. С. 72–75.
53. Кіпіоро І. М. Механізми активізації інноваційно-інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2015. № 4. 151 с.
54. Крюкова І.О. Стратегія інноваційного розвитку пріоритетних галузей аграрного виробництва. *Економіка: реалії часу*. №4 (9). 2014. С. 133-144.
55. Грибан В. Г., Негодченко О. В. Охорона праці. Навч. посіб. 2-ге вид. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 280 с.
56. Про охорону праці: Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1992. №49. С.668 (зі змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12> (дата звернення: 20.12.2021).
57. Основи охорони праці : підручник / М.С. Одарченко, А.М. Одарченко, В.І. Степанов, Я.М. Черненко. Харків: Стиль-Издат, 2017. 334 с.

58. Правила охорони праці у сільськогосподарському виробництві, затверджені наказом Міністерства соціальної політики України від 29.08.2018 р. № 1240. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1090-18>. (дата звернення: 20.12.2021).
59. Юськів М.П. Розвиток біоекономіки в аграрному секторі. Збірник матеріалів Звітної студентської наукової конференції за результатами науково-дослідної роботи у 2019 р. / за заг. ред. Я.С. Янишина, Г.В. Марків, Р. І. Содоми – м. Кам'янка-Бузька, 2020. С. 272-276.
60. Юськів М.П. Біоекономічний підхід у розвитку аграрного сектора. *Студентська молодь і науковий прогрес в АПК: тези доп. Міжнар. студ. наук. форум, 22-24 вересня 2019 р., Львів, 2020. С.198.*

ДОДАТКИ

Додаток А

Динаміка урожайності та валових зборів сільськогосподарських культур

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2020 р. до 2015 р., %
Урожайність сільськогосподарських культур, ц/га							
Зернові культури	50,4	52,5	52,7	56,1	58,8	62,6	124,2
Соя	19,6	23,0	23,1	29,5	27,6	28,2	143,9
Соняшник	25,4	25,7	21,0	23,4	28,6	27,0	106,3
Цукрові буряки	475	517	517	585	564	576	121,3
Ріпак і кольза	26,8	26,9	31,1	30,4	28,1	25,8	96,3
Картопля	235	230	265	282	297	264	112,3
Овочеві культури	223	201	214	193	172	201	90,1
Плодові і ягідні культури	66,8	141,8	101,3	107,3	104,6	134,3	Більше в 2 рази
Валовий збір сільськогосподарських культур, т							
Зернові культури	910821	972141	958334	1024370	1203966	1189090	130,6
Соя	76043	111438	132899	154648	159 683	228975	Більше в 3 рази
Соняшник	27794	67624	73682	79785	72645	84786	Більше в 3 р
Цукрові буряки	573266	668156	800908	660216	618978	723087	126,1
Ріпак і кольза	141160	118292	175882	207464	184525	172113	121,9
Картопля	46256	45135	47 059	50700	50010	49143	106,2
Овочеві культури	35362	29161	30329	25788	29824	35015	99,0
Плодові і ягідні культури	10088	11567	18148	20716	21678	26370	Більше в 2,6 рази

Складено за даними [40]

Додаток Б

Урожайність сільськогосподарських культур у розрізі категорій господарств
у Львівській області, ц/га

Показники	2010 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Сільськогосподарські підприємства				
Зернові і зернобобові	26,0	56,1	58,8	62,6
Картопля	221	282	297	264
Цукрові буряки	402	585	564	576
Культури овочеві	134	193	172	201
Коренеплоди кормові	192	185	279	359
Кукурудза кормова	211	378	360	357
Фермерські господарства				
Зернові і зернобобові	21,3	42,8	47,9	48,7
Картопля	118	205	175	166
Цукрові буряки	382	501	464	535
Культури овочеві	148	250	258	242
Коренеплоди кормові	209	163	322	415
Господарства населення				
Зернові і зернобобові	25,5	37,4	38,5	39,4
Картопля	131	178	165	167
Цукрові буряки	208	380	-	-
Культури овочеві	184	197	195	191
Коренеплоди кормові	314	345	338	341

Додаток В

Динаміка рівня рентабельності основних видів продукції у
сільськогосподарських підприємствах Львівської області, %

Продукція	2010 р.	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.	2019 р.	2020 р.
Культури зернові та зернобобові	4,5	15,9	25,3	11,3	13,6	17,5	0,5	12,0
Цукрові буряки	56,0	7,8	44,0	61,4	11,9	8,1	0,1	6,6
Картопля	41,2	29,0	0,9	- 7,9	31,3	23,5	-1,1	5,6
Молоко	15,0	11,0	15,0	21,2	19,5	5,9	3,2	8,2
Велика рогата худоба на м'ясо	-36,4	- 30,7	- 15,5	- 18,1	- 3,8	- 7,5	-12,7	-7,0
Свині на м'ясо	10,8	- 1,0	50,4	33,9	10,7	3,2	17,7	25,7
Птиця на м'ясо	4,0	- 5,2	- 5,7	- 1,2	0,9	4,4	10,6	13,4
Яйця птиці свійської	-5,5	20,7	21,6	24,1	0,2	13,4	2,1	7,8